

Gelişmiş Ülkelerde Kooperatifçilik Uygulamaları

2013

ÖNSÖZ

Değerli Kooperatifçiler;

Dünyada kamu yönetimi anlayışındaki değişimler sonucu devletlerin ekonomik ve sosyal alandaki rollerini azaltmakta olduğu, idari, politik ve ekonomik yapısı serbestleştirirken, farklı ekonomik sektörlerin gelişimini de dengelemeye doğru yöneldikleri görülmektedir.

Bu noktada, yardımlaşma ve dayanışma esasına göre çalışan kooperatifler kamu otoritesinin boşalttığı alanlarda önemli görevler üstlenmişlerdir.

Kooperatifçiliğin dünya uygulamalarına baktığımızda ilk sıraları ABD, Almanya, İngiltere, Fransa ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerin aldığını görüyoruz. Uzun yıllar sonunda köklü bir kooperatifçik geleneği oluşturan bu ülkelerde hayatın her alanında kooperatiflerle karşılaşmaktadır. Kırsalda veya kentlerde elektrik, su ve telefon gibi altyapı hizmetleri sunan kooperatifler, eğitim kooperatifleri, sağlık ve bakım kooperatifleri, işçilerin kurdukları çok amaçlı kooperatifler, başarılı kooperatif örgütlenmelere örnek teşkil etmektedir.

Uluslararası Kooperatifler Birliği ile Avrupa Kooperatif ve Sosyal Girişimler Araştırma Enstitüsü'nün işbirliğiyle hazırlanan Rapora göre dünyanın en başarılı 300 kooperatifinin 2010 yılı ciro toplamı 1,9 trilyon dolardır.

Birleşmiş Milletler de, kooperatiflerin yoksullukla mücadele ve gelirin adil dağılımındaki rollerine dikkat çekerek, üye devletlerden kooperatifçilik için elverişli bir ortam oluşturulmasını talep etmektedir. Bu amaçla, Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından "Kooperatiflerin Teşvik Edilmesi" yönünde kararlar alınmıştır. Yine Avrupa Birliği'nde de kooperatiflerin, sosyal ve ekonomik önemine, geliştirilmesine, desteklenmesine ve

rekabet yeteneklerinin artırılmasına yönelik çalışmalar ve düzenlemeler yapılmıştır.

Dünyayı derinden etkileyen son finansal kriz, kooperatiflerin önemini bütün dünyaya bir kez daha hatırlatmış ve bu girişimler aracılığıyla küresel çapta sürdürülebilir bir ekonomik ve sosyal kalkınmaya ulaşılmasının teşviki amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından 2012 yılı “Uluslararası Kooperatifler Yılı” olarak ilan edilmiştir. Bu çerçevede, Bakanlığımız koordinasyonunda ülkemizde yürütülen verimli çalışmalarla kooperatifçiliğin geniş kitlelere ulaşması sağlanmıştır.

Çağdaş kooperatifçilik uygulamalarının başlangıcı açısından yüz elli yılı aşkın geçmişe sahip ülkemizde kooperatifler, bugün 8,1 milyon insanımızın gönüllü olarak katıldığı ekonomik girişim modeli olmayı başarmışlardır. Ancak ekonomik ve toplumsal fonksiyonlar yönünden henüz istediğimiz noktada değildir.

Bu gerçeğin farkında olan Hükümetimiz ve Bakanlığımız dünya uygulamalarını da göz önünde bulundurarak, Türk kooperatifçiliğini tüm yönleriyle değerlendirip, alınması gereken önlemleri tespit etmek amacıyla “Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı”nı hazırlamıştır. Sayın Başbakanımız tarafından 17/10/2012 tarihinde kamuoyuna açıklanan Stratejide öngörülen eylemlerin uygulamaya geçilmesiyle, sektörün dünyadaki son gelişmelere paralel olarak değişim ve dönüşümü sağlanacaktır. Böylece kooperatif girişimler daha güçlü bir şekilde ortaklarına hizmet edeceklerdir.

Bakanlığımız tarafından; kooperatifçilik bilincinin yurt genelinde artırılması, dünyadaki iyi kooperatifçilik uygulamalarına dikkat çekilmesi ve ülkemizdeki küçük sermaye gruplarının kooperatif girişim modeli ekseninde bir araya gelerek ekonomiye daha çok katkı sağlayabileceklerini gösterilmesi amacıyla hazırlanan bu eser yol gösterici bir rehber niteliğindedir.

Yayını hazırlayan çalışma arkadaşlarımı kutlar, kooperatifçilik sektörüne ve ilgililere faydalı olmasını dilerim.

Hayati YAZICI
Gümrük ve Ticaret Bakanı

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar Listesi	VI
Tablo ve Grafik Listesi	VI
Giriş	1
1. Genel Değerlendirme	3
2. Dünyada Kooperatiflerin Ekonomik Etkinlikleri	4
2.1. Dünya Kooperatifçilik İzlenesi	4
2.2. ICA Global-300 Raporları	7
2.2.1. ICA Global-300 2010 ve 2012 Yılı Raporlarında Yer Alan İlk Beş Kooperatif	8
2.3. Fortune Global-500 Listesi	9
3. Kooperatiflerin Ülke Ekonomilerindeki Yeri	11
3.1. Kooperatiflerin Ülke GSYH Rakamındaki Payı	11
3.2. Ülkelerin GSYH'sı ve Kooperatiflerin Ciroları Karşılaştırması ...	12
4. Üçüncü Sektör Kooperatifçilik	14
5. Ülkelerden Örnekler	19
5.1. Almanya	19
5.2. Amerika Birleşik Devletleri	28
6. Sonuç	44

Kısaltmalar Listesi

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKK	Alman Kooperatif Kanunu
BM	Birleşmiş Milletler
DB	Dünya Bankası
DGRV	Alman Kooperatifleri Konfederasyonu
DKİ	Dünya Kooperatifçilik İzlenesi
EURICSE	Avrupa Kooperatif ve Sosyal Girişimler Araştırma Enstitüsü
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ICA	Uluslararası Kooperatifler Birliği
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
UKY	Uluslararası Kooperatifler Yılı
WÜKM	Wisconsin Üniversitesi Kooperatifler Merkezi

Tablo ve Şekiller Listesi

Tablo 1- 1.478 Kooperatifin Kıtasal Dağılımı	6
Tablo 2- DKİ ile Ülkelerin GSYH Rakamları Karşılaştırması.....	7
Tablo 3- ICA Global-300 2012 Yılı Listesi.....	9
Tablo 4- Fortune Global-500 Listelerinde Yer Alan Bazı Kooperatifler....	10
Tablo 5- ICA-300 2012 Yılı Listesinde Yer Alan Kooperatiflerin Ülke Ekonomilerindeki Yeri	11
Tablo 6- 2010 Yılı Verilerine Göre Kooperatiflerin Ciroları ile Ülkelerin GSYH'larının Karşılaştırılması.....	13
Şekil 1- DKİ'de Yer Alan Kooperatiflerin Sektörel Dağılımı	5
Şekil 2- DKİ'de Yer Alan Kooperatiflerin Kıtasal Dağılımı	5

Giriş

Temelinde işbirliği anlayışı bulunan kooperatifçilik, zaman içerisinde değişen ihtiyaç ve şartlara göre ilke ve değerlerini yenilemiş ve birçok ülkede başarıyla uygulanan bir işletme modeli haline gelmiştir.

Uluslararası Kooperatifler Birliği'nin (ICA) tanımına¹ göre kooperatif: "Ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar ve istekleri, müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk bir teşkilattır".

ICA'nın kuruluşunun 100. yılında (1995) yapılan Genel Kurul toplantısında kabul edildiği üzere, kooperatiflerin kendi değerlerini uygulamaya koyarken esas alacakları kurallar olan kooperatifçilik ilkeleri² şunlardır:

1. Gönüllü ve Herkese Açık Üyelik
2. Üyeler Tarafından Gerçekleştirilen Demokratik Denetim
3. Üyelerin Ekonomik Katılımı
4. Özerklik ve Bağımsızlık
5. Eğitim, Öğrenim ve Bilgilendirme
6. Kooperatifler Arasında İşbirliği
7. Topluma Karşı Sorumluluk

Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA), Birleşmiş Milletler (BM) ve diğer uluslararası kuruluşların yaptıkları araştırmalar neticesinde en çok kooperatif örgütü ile öne çıkan ilk beş ülkenin ABD, Fransa, İngiltere, İtalya ve Japonya olduğu görülmüştür. Buradan da görülebileceği üzere, kooperatifçilik sistemi sanılanın aksine ileri Batı ekonomileri içerisinde oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bu bilgiler kooperatiflerin; en iyi uygulama örneklerinin aslında gelişmiş pazar ekonomileri içerisinde olduğunu göstermektedir.

¹ ICA Kooperatif Kimlik Bildirgesi (Erişim: 10/11/2011 Adres: <http://www.ica.coop/coop/principles.html#definition>)

² Kooperatifçilik ile ilgili detaylı bilgiler, 17/10/2012 tarih ve 28444 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı"ndan alınmıştır. (Erişim: 10/03/2013 Adres: [http://www.gtb.gov.tr/assets/content/Kooperatifcilik/Dokümanlar/Türkiye%20Kooperatifçilik%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Planı%20\(2012-2016\).pdf](http://www.gtb.gov.tr/assets/content/Kooperatifcilik/Dokümanlar/Türkiye%20Kooperatifçilik%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Planı%20(2012-2016).pdf))

Birleşmiş Milletler'in yaptığı çalışmaya göre dünya genelinde yaklaşık 800.000 kooperatif ve bir milyardan fazla kooperatif ortağı bulunmaktadır. Avrupa Birliği içerisinde ise yaklaşık 165 milyonu aşkın kooperatif ortağı ile 250.000 civarında kooperatif bulunmakta ve bu kooperatifler aracılığıyla 5,4 milyon kişiye iş imkânı sağlanmaktadır.

Son küresel krizle birlikte; dünya üzerinde büyük halk kesimlerine hitap eden, gösterdikleri faaliyetlerle ulusal ekonomilere önemli katkılar sağlayan ve sürdürülebilir ekonomik yapılarıyla istihdam yaratan kooperatifçilik sektörünün önemi, bir kez daha ortaya çıkmıştır. Krizin sermaye şirketleri üzerindeki olumsuz etkileri büyük düzeylere ulaşırken, kooperatifler krizden çok daha az etkilenmişlerdir.

Bu çalışma ile, kooperatifçiliğin dünyada ulaştığı etkinliğe ve kooperatiflerin ekonomik hayattaki yerlerine ilişkin uluslararası kuruluşların sağladıkları bilgiler derlenerek ülkemizde kooperatifçilik farkındalığının artırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda; önce kooperatifçiliğe ve kooperatlflere ilişkin dünya genelindeki gelişmeler ele alınmış, ardından kooperatifçiliğin geliştiği iki örnek ülkedeki uygulamalar değerlendirilmiştir.

1. Genel Değerlendirme

Kooperatifçiliğin dünyada bir ekonomik organizasyon biçimi olarak ortaya çıkışı, 19. yüzyılın ortalarını bulmuştur. Sanayi devriminin yaratmış olduğu hızlı değişim ve dönüşüm, işsizlik, iç göç, kentleşme, gelir dağılımının bozulması gibi ekonomik ve sosyal problemler kooperatifçiliğin doğuşuna büyük oranda katkı sağlamış ve kooperatifçilik, sanayi devriminin tam ortasında yer alan İngiltere’de, işçiler tarafından başlatılan tüketim kooperatifliği akımı ile kendini göstermiştir. Sonraki yıllarda da Fransa üretim, Almanya ise esnaf ve tarım kredi kooperatifçiliği ile İngiltere’yi takip etmiştir.

Bireysel ekonomisini korumak veya geliştirmek güdüsüyle gönüllü olarak bir araya gelen insanlar, sadece kendileri için değil toplumları için önemli ekonomik ve sosyal kazanımlar elde etmişlerdir. İlerleyen dönemlerde kooperatifler, yalnızca zayıf kesimlerin dayanışma kuruluşu olmaktan çıkmış, ekonomik ve ticari hayatta kendine has artıları bulunan başarılı girişim örnekleri haline gelmişlerdir.

Günümüz dünyasında kooperatifler, çok küçük işletmelerden yer yer “Küresel Oyuncu” (Global Player) olarak adlandırılan ve milyar dolarlık satışlar yapan büyük işletmelere kadar oldukça büyük bir bant genişliğinde bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler’in tahminine göre³ dünya genelinde yaklaşık **800.000** kooperatif faaliyet göstermekte ve **bir milyardan** fazla kişi bu kooperatiflere ortaktır. İstihdam açısından ise kooperatiflerin dünya çapında **100 milyondan** fazla kişiye iş imkânı sağladığı tahmin edilmektedir.

Kooperatifleri sektörel olarak inceleyecek olursak; dünya çapında finansal kooperatiflerin 857 milyon kişiye (Dünya nüfusunun %13’üne) hizmet verdiği tahmin edilmektedir. Ayrıca finansal kooperatifler, günlük 2 dolarlık yoksulluk sınırının altında yaşayan 78 milyon insana ulaşan en geniş mikro finansal destek sağlayıcılarıdır.

Kooperatifler; geleneksel olarak tarım alanında (alış ve satış), toptan ve perakende ticaret alanında, konut yapım, su, elektrik ve sağlık sektörlerinde, bankacılık ve sigortacılık alanlarında yer almaktadırlar. Ancak, bilgi ve iletişim teknolojisi gibi sektörlerde, bakım hizmeti, el sanatları, turizm ve kültürel alanda da giderek artan biçimde yeni kooperatif kuruluşları gerçekleşmektedir.

³ Güncel bilgiler, BM’nin 2012 Uluslararası Kooperatifler Yılı için kurduğu internet sitesi ile ICA ve ILO resmi internet sitelerinden 10/03/2013 tarihinde alınmıştır.

Adresler: <http://social.un.org/coopsyear/> <http://ica.coop/>
<http://www.ilo.org/empent/units/cooperatives/lang--en/index.htm>

2. Dünya Ekonomisine Kooperatiflerin Etkisi

1895 yılında kurulan ve dünyadaki kooperatifleri birleştiren, temsil eden ve onlara hizmet sunan bağımsız bir sivil toplum örgütü olan Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA)⁴, kooperatif işletmelerin önemini vurgulamak ve ülke ekonomilerine ve sosyal gelişmelerine yaptıkları katkıları göstermek amacıyla, kooperatiflerin iş hacimlerine göre değerlendirmesini içeren “Global-300” başlıklı bir proje geliştirmiştir.

2012 yılının “Uluslararası Kooperatifler Yılı” olarak ilan edilmesinin ardından, kooperatifçilik hakkında dünya genelinde bir farkındalık oluşturulması amacıyla Global-300 projesi biraz daha geliştirilerek, ICA ve Avrupa Kooperatif ve Sosyal Girişimler Araştırma Enstitüsü (EURICSE) ortak çalışmasıyla “Dünya Kooperatifçilik Raporu - 2012” hazırlanmıştır.

Ayrıca, iş dünyasına yönelik yayın yapan Fortune dergisi tarafından istatistiki çalışmalara önem verilmekte ve her yıl “Global-500” listesinde şirket sıralaması yayınlanmaktadır.

Bahse konu yayınlardan elde edilen bilgiler ışığında, kooperatiflerin ekonomik etkinliklerinin düzeyini ve ülke ekonomilerine olan katkılarını dünya çapında değerlendirmek mümkün olacaktır.

2.1. Dünya Kooperatifçilik Raporu - 2012

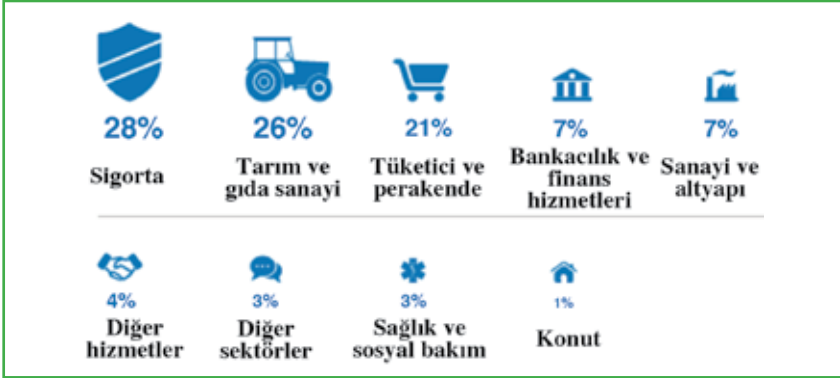
ICA ve EURICSE tarafından hazırlanan bu rapor, **61** ülkeden toplam **2190** kooperatife ait 2010 mali yılı verilerine dayanmaktadır. Dünyanın değişik ülkelerinde faaliyet gösteren çok sayıda kooperatifin değerlendirilmesi, raporun önemini bir kat daha artırmaktadır.

Rapora konu olan kooperatiflerin 2010 yılı ciro toplamı **2.442,2** milyar dolara ulaşmaktadır.

⁴ ICA, 27/03/2013 itibarıyla 96 ülkeden, ekonominin tüm sektörlerinde etkinlik gösteren 271 kooperatif ve birliğin üye olduğu bağımsız bir çatı kuruluştur. Bu kooperatifler aracılığıyla ICA, 1 milyardan fazla bireyi temsil etmektedir. (Erişim: 04/04/2013 Adres:<http://ica.coop/en/ica/ica-members>)

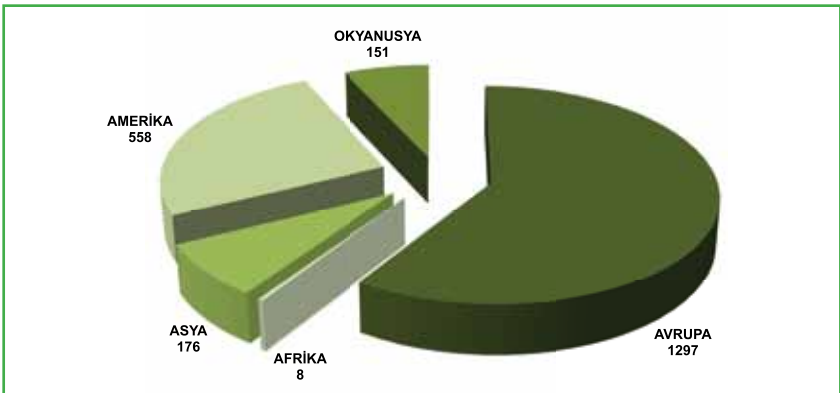
Bu kooperatiflerin yoğun olarak faaliyet gösterdikleri alanların başında %28’le sigortacılık sektörü gelmektedir. Diğer sektörler; tarım %26, tüketim ve perakende %21, bankacılık ve finans hizmetleri %7, sanayi ve alt yapı %7 olarak sıralanmaktadır.

Şekil 1- Kooperatiflerin Ciro Bazında Sektörel Dağılımı

Raporda ele alınan kooperatiflerin kuruldukları bölgeler kıtasal olarak değerlendirildiğinde, Avrupa kıtasının **1.297** kooperatifle öne çıktığı görülmektedir. Daha sonra **558 kooperatifle** Amerika kıtası ve **176** kooperatifle Asya kıtası gelmektedir.

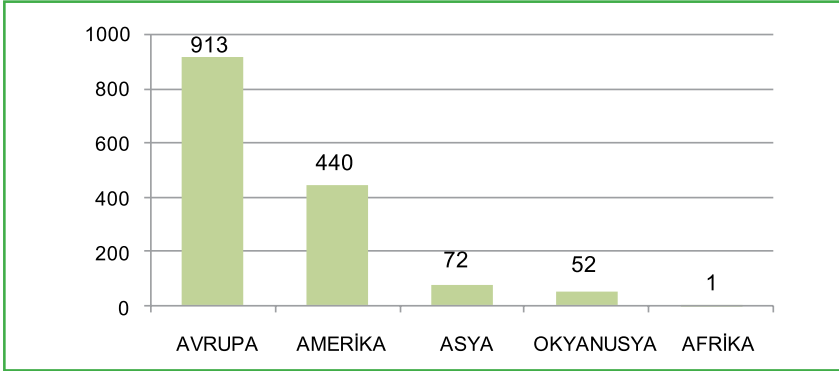
Şekil 2- Kooperatiflerin Kıtasal Dağılımı

Raporda yer verilen 2190 kooperatif arasında yıllık cirosu 100 milyon doları aşanların sayısı **1.478** olup, bu kooperatiflerin toplam cirosu **2.421,4** milyar dolara ulaşmaktadır. **46** farklı ülkede ortaklarının ihtiyaçlarını karşılayan bu kooperatifler hem refahın dünya genelinde daha adil bir şekilde dağılımını sağlamakta hem de yerel ekonomilere sürdürülebilir bir şekilde katkı vermektedir.

Tablo 1- Yıllık ciroları 100 milyon doları aşan Kooperatiflerin Kıtasal Dağılımı

Kooperatiflerin ulaştığı etkinliği net bir şekilde ortaya koyan Raporda bahsedilen 2.190 kooperatifin ulaştığı **2.442,2** milyar dolarlık miktar, Dünya Bankası gayrisafi yurtiçi hasıla verileriyle⁵ karşılaştırıldığında, 2010 yılında dünyanın **altıncı büyük ekonomisine** karşılık gelmektedir.

⁵ Dünya Bankası resmi internet sitesi (Erişim 09/05/2013 Adres: http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.ATLS.CD/countries?order=wbapi_data_value_2010+wbapi_data_value&sort=desc)

Tablo 2- Bazı Ülkelerin GSYH'leri ile Raporda Yer Alan Büyük Kooperatiflerin Ciro Toplamı Karşılaştırılması

Ülkeler	2010 GSYH (Milyar \$)	2010 Sıralaması
ABD	14.649,5	1
Çin	5.666,9	2
Japonya	5.359,2	3
Almanya	3.539,5	4
Fransa	2.745,6	5
-	2.442,2*	6
İngiltere	2.391,7	7
İtalya	2.149,9	8
Brezilya	1.859,4	9
Hindistan	1.559,4	10

*Dünya Kooperatifçilik Raporu'nda yer alan 2190 kooperatife ait ciro toplamı.

2.2. ICA Global-300 Raporları

ICA tarafından hazırlanan ve kooperatiflerin ekonomik etkinliklerini dünya çapında ortaya koyarak farkındalık yaratmayı amaçlayan projenin ilk sunumu 2005 yılında Kolombiya'nın Cartagena kentinde düzenlenen ICA Genel Kurulu sırasında yapılmıştır. Sonraki yıllarda da, "Global-300" projesinde yer alan dünyanın en büyük 300 kooperatifi ile yine dünyanın gelişmekte olan 300 kooperatifine ilişkin veriler güncellenerek duyurulmaya devam edilmiştir.

Son olarak 2012 yılında yayınlanan ICA Global-300 Raporunda yer alan listelerde toplam 24 ülkeye ait kooperatif bulunmaktadır. Bunlardan on dört ülke Avrupa'da (Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya ve Norveç), dört ülke güney ve kuzey Amerika'da (ABD, Brezilya, Kanada ve Kolombiya), altı ülke Asya-Pasifik bölgesinde (Avustralya, Hindistan, Japonya, Kore, Singapur ve Yeni Zelanda) yer almaktadır.

2.2.1. ICA Global-300 2010 ve 2012 Yılı Raporlarında Yer Alan İlk Beş Kooperatif

Kooperatiflerin bildirdiği 2008 yılı ciroları esas alınarak ICA tarafından hazırlanan Global-300 2010 yılı Raporu, 31/10/2011 tarihinde New York'ta düzenlenen BM "2012 UKY Açılış Toplantısı"nda tüm dünyayla paylaşılmıştır. Raporda ağırlıklı olarak tarım ve ormancılık, bankacılık ve finansal hizmetler ile tüketim ve perakende sektörlerinde faaliyet gösteren kooperatifler ön plana çıkmaktadır.

Söz konusu Raporda yer alan Global-300 listesinin ilk sırasındaki "**Crédit Agricole Grup**" Fransa'nın en büyük bankası olup, 9 bini aşkın şubesiyle yaklaşık 21 milyon ortak/müşterisine hizmet vermektedir. Fransa'da bireysel bankacılık pazarının %24'ünü kontrol eden bu kooperatif, aynı zamanda ülkenin en büyük konut kredisi kurumu niteliğindedir. Bankanın 2008 yılı cirosu **103,58** milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Listede ikinci sırada, **58,54** milyar dolarlık cirouyla bir diğer Fransız kooperatif bankası olan "Groupe Calsse D'Epargne" yer almaktadır. Üçüncü sırada olan Japon kooperatif işletmesi "Tarımsal Kooperatifler Ulusal Federasyonu (Zen-Noh)" ise, 2008 yılında ulaştığı **56,99** milyar dolarlık cirouyla ülkenin kırsal kesiminde yaşayan 3 milyondan fazla ailenin ihtiyaç duyduğu tarımsal girdi ve donanımı karşılamaktadır.

Dördüncü sırada yer alan Japon "Ulusal Karşılıklı (Mutuel) Kredi Konfederasyonu" **56,69** milyar dolar, beşinci sırada olan bir diğer Japon kooperatifi "Tarımsal Kooperatifler Sigorta Federasyonu (Zenkyoren)" ise **52,33** milyar dolarlık ciroya ulaşmışlardır.

ICA'nın, 2010 yılında kooperatiflerin elde ettikleri cirolarını esas alarak oluşturduğu Global-300 2012 yılı Raporu, 31/10/2011 tarihinde İngiltere/Manchester'da düzenlenen ICA etkinlikleri kapsamında açıklanmıştır. Tarım ve gıda, tüketim ve perakende, bankacılık ve finansal hizmetler sektörlerinde faaliyet gösteren kooperatiflerin ön plana çıktığı Raporda yer alan ilk beş kooperatiften üçü Japonya'da faaliyet göstermektedir.

Listenin ilk sırasında **70,70** milyar dolar ciroya ulaşan Japon "Tarımsal Kooperatifler Sigorta Federasyonu (Zenkyoren)" yer almakta ve onu **60,88** milyar dolarlık ciroyla bir diğer Japon kooperatif işletmesi "Tarımsal Kooperatifler Ulusal Federasyonu (Zen-Noh)" takip etmektedir.

Üçüncü sırada tüketim ve perakende sektöründe faaliyet göstererek **58,16** milyar dolarlık ciro yapan Alman “Edeka Zentrale” yer almaktadır. Bu kooperatifi **56,87** milyar dolarlık cirosuyla ABD kökenli “State Farm Group” takip etmektedir. Yine bir Japon kooperatifi olan “Nippon Life” da 10 milyondan fazla polişe sahibine hizmet vererek ulaştığı **55,50** milyar dolarlık cirosuyla listede beşinci sırada bulunmaktadır.

Tablo 3- ICA Global-300 2012 Yılı Listesinde Yer Alan İlk 5 Kooperatif

Kooperatifin Unvanı	Sektör	Kuruluş Yılı	Ciro (Milyar \$)	ICA-300 Sıralaması
Zenkyoren	Sigorta	1951	70,70	1
Zen-Noh	Tarım ve Gıda	1948	60,88	2
Edeka Zentrale	Tüketim ve Perakende	1898	58,16	3
State Farm Group	Sigorta	1922	56,87	4
Nippon Life	Sigorta	1982	55,50	5

2.3. Fortune Global-500 Listesi

ICA Global-300 listelerinin üst sıralarında yer alan kooperatif işletmelerin birçoğu, 1955 yılından bu yana Amerika’da yayımlanan ve iş dünyasına yönelik bir dergi olan Fortune tarafından her yıl açıklanan Global-500 listelerinde de yer almaktadır.

Söz konusu listede, banka ve sigorta sektöründe faaliyet gösteren kooperatiflerin üst sıralarda yer aldığı görülmektedir. Bunlardan biri olan Fransız “Credit Agricole” bankası **105,1** milyar dolarlık cirosuyla 58 inci sırada yer almış ve istikrarlı yapısıyla 2012 yılında da üst sıralarda yer alan kooperatif olarak etkinliğini sürdürmüştür.

Tüketicilerin kurduğu ve çok çeşitli alanlarda faaliyet gösteren dört kooperatif üst kuruluşunun cirolarını son yıllarda biraz daha artırdığı anlaşılmaktadır.

Listeye 2010 yılında giren ve kendine ait birçok markası olan ve ortaklarının tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için faaliyet gösteren bir kooperatif olan İsviçreli “Coop” ise 2012 yılında cirosunu neredeyse ikiye katlamıştır.

Günümüzde yaşanan küresel rekabet ortamında kooperatiflerin diğer işletmeler karşısındaki başarılı duruşlarını daha iyi bir şekilde ifade edilebilmesi amacıyla, 2006-2012 yılları arasında Fortune Global-500 listelerinde yer alan bazı kooperatiflere ait veriler tablo halinde aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 4- Fortune Global-500 Listelerinde Yer Alan Bazı Kooperatifler

Kooperatifin Unvanı	Kooperatifin Yıllara Göre Listedeki Yeri ve Ciroları (Milyar \$)							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Credit Agricole	19.	18.	23.	46.	36.	43.	58.	Sıra
	110,7	128,4	138,1	103,5	106,5	105	105,1	Ciro
Rabobank	183.	175.	147.	165.	225.	286.	281.	Sıra
	31,6	36,4	47,3	45,2	33,3	32,6	37,6	Ciro
CHS	-	-	490.	257.	317.	384.	287.	Sıra
	-	-	17,2	32,1	25,7	25,2	37	Ciro
DZ Bank	167.	165.	229	245.	212.	278.	334.	Sıra
	34,5	37,7	33,3	33,4	34,6	33,6	33,2	Ciro
Edeka Zentrale	424.	338.	365.	391.	261.	324.	342.	Sıra
	15,9	20,7	22,9	23,3	29,9	29,3	32,5	Ciro
Nationwide	294.	318.	364.	463.	423.	127.	359.	Sıra
	21,8	22,2	22,9	19,8	20,7	20,2	30,7	Ciro
Coop	-	-	-	-	493.	-	364.	Sıra
	-	-	-	-	17,2	-	30	Ciro
Migros	409.	451.	445.	379.	374.	404.	396.	Sıra
	16,3	16,4	18,9	23,7	22,9	24	28	Ciro
Co-operative Group	-	-	-	-	444.	476.	-	Sıra
	-	-	-	-	19,4	20,5	-	Ciro
Groupama	303.	316.	314.	439.	323.	420.	-	Sıra
	21	22,4	25,8	21	25,5	23,1	-	Ciro
Toplam Giro	249,8	284,2	326,4	302	335,7	313,5	334,1	

Tabloda yer alan on kooperatif işletmenin, özellikle 2010 yılında ekonomik güçlerini artırdıkları görülmektedir. Bu kooperatifler anılan yılda toplam **335,7** milyar dolarlık ciroya ulaşarak zirve yapmışlardır.

2012 yılında ise listede yer alan kooperatif sayısı sekize düşse de, ciro toplamı bir önceki yıla göre yaklaşık **%6,5** artarak **334,1** milyar dolara ulaşmış ve böylece 2011 yılındaki düşün ardından yeniden yukarı doğru ivme yakalanmıştır.

3. Kooperatiflerin Ülke Ekonomilerindeki Yeri

Gelişmiş devletlerdeki kooperatif işletmeler, yarattıkları ekonomik güçle ülke ekonomisine önemli katkılarda bulunmaktadır. Kooperatiflerin bu rolünü yukarıda bahsedilen raporlar ve Dünya Bankası verileriyle ortaya koymak mümkündür.

3.1. Kooperatiflerin Ülke GSYH'lerindeki Payı

ICA Raporlarında en çok kooperatif işletmesi ile öne çıkan ülke ABD'dir. ICA 2012 Raporunda **81** Amerikan kooperatifi **471** milyar dolarlık ciro toplamaları ile ilk sırada yer almaktadır. Fransa listede yer alan **41** kooperatifinin toplam **319** milyar dolarlık cirosu ile kooperatiflerin en etkin faaliyet gösterdiği ülkedir. Japonya da listede yer alan **19** kooperatifinin toplamda **309** milyar dolarlık ciroya sahip olmasıyla dikkat çekmektedir.

ICA 2012 Raporunda yer alan ve aşağıdaki tabloda belirtilen on ülkeye ait toplam 246 kooperatif işletme, 2010 mali yılı sonu rakamlarıyla **1.704,9** milyar dolara yakın bir ekonomik hacim yaratmaktadır. Bu Raporda yer alan 300 kooperatifin ise toplamda **1.975,6** milyar dolarlık ciroya sahip olduğu düşünüldüğünde, bu rakamın yaklaşık **%86,2'sini** oluşturan on ülkenin kooperatifçilik sektörünün yakaladığı ekonomik güç daha iyi anlaşılmaktadır.

Bu çerçevede, ICA 2012 Raporundaki listede en çok kooperatif işletme sayısı ile dikkat çeken ülkelerin raporda yer alan kooperatif işletmelerinin toplam ciro rakamlarını, Dünya Bankası'nın resmi internet sitesinde⁶ yayınlanan 2010 yılı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) rakamlarıyla karşılaştırarak kooperatifçilik sektörünün ekonomik gücünün ülke ekonomilerindeki yerini daha iyi görebiliriz:

Tablo 4- ICA-300 2012 Yılı Listesinde Yer Alan Kooperatiflerin Ülke Ekonomilerindeki Yeri

Ülke	Kooperatif Sayısı	Kooperatiflerin 2010 Yılı Ciro Toplamları (Milyar \$)	2010 GSYH (Milyar \$)	Oran (%)
1- ABD	81	471,6	14.649,5	3,2
2- Fransa	41	319,1	2.745,6	11,6
3- Almanya	35	270	3.539,5	10,6

⁶ Dünya Bankasının resmi internet sitesinde yayınlanan ve ülkelerin GSYH rakamlarını gösterir tablo (Erişim: 09.05.2013 Adres: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD/countries?display=default>)

4- İtalya	21	58,9	2.149,9	2,7
5- Japonya	19	308,6	5.359,2	5,7
6- Kanada	10	39,6	1.475,8	2,6
7- Finlandiya	10	43	252,7	17
8- Hollanda	10	93,7	807,1	11,6
9- İsviçre	10	70,1	573,9	12,2
10- İngiltere	9	60,3	2.391,7	2,5
TOPLAM	246	1.704,9	33.944,9	5

Kaynak: ICA, Dünya Bankası

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, gerçekleştirdikleri ekonomik hacim bakımından kooperatifler özellikle Amerikan, Fransız, Japon ve Alman ekonomilerinde önemli bir rol oynamaktadırlar. GSYH'deki payları dikkate alındığında; Finlandiya, İsviçre, Hollanda ve Fransa'daki kooperatif işletmeler ön plana çıkmaktadır.

Tablodan çıkan bir diğer sonuç ise; bahse konu on ülkenin sadece ICA Global-300 2012 yılı listesinde yer alan kooperatif işletmeleri dikkate alınsa bile, kooperatiflerin yarattıkları ekonomik büyüklük, tabloda yer alan on ülkenin toplam GSYH rakamının %5'ini oluşturmaktadır. Tabloda belirtilen ortalama oran ve bu orandan daha yüksek oranlar, gelişmiş ülkelerde kooperatifçiliğin rolünün ve bunun ekonomiye yansımalarının en açık göstergesidir.

3.2. Ülkelerin GSYH'si ile Kooperatiflerin Cirolarının Karşılaştırması

Kooperatiflerin ülke ekonomileri için önemini, konuyu bir başka açıdan değerlendirerek de göstermek mümkündür.

Tablo 4'te sayılan ülkelerin ICA 2012 Listesinde yer alan kooperatiflerinin yarattıkları ekonomik büyüklük ile Dünya Bankasının yayınladığı ve devletlerin 2010 yılı Gayri Safi Yurtiçi Hasılasını gösterir listedeki rakamları⁷ karşılaştırmak bu açıdan faydalı olacaktır. Böylece, ilgili ülkelerin sadece kooperatif sektörünün yarattığı ekonomik hacimle hangi ülkeleri geride bıraktığı görülebilecektir.

⁷ Dünya Bankasının resmi internet sitesinde yayınlanan ve ülkelerin GSYH rakamlarını gösterir tablo (Erişim: 04.05.2013 Adres: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD/countries?display=default>)

Tablo 6- 2010 Yılı Verilerine Göre Kooperatif Ciroları ile Ülke GSYH'lerinin Karşılaştırılması

Ülkeler ve Kooperatifler	Kooperatiflerin 2010 Yılı Ciro Toplamları/ Ülkelerin 2010 Yılı GSYH Rakamları (Milyar \$)
İsveç	476,2
Polonya	475,2
Amerikan Kooperatifleri	471,6
Danimarka	330,5
Fransız Kooperatifleri	319,1
Japon Kooperatifleri	308,6
Güney Afrika	304,3
Yunanistan	298,6
Alman Kooperatifleri	270
Finlandiya	252,7
Vietnam	101
Hollanda Kooperatifleri	93,7
Fas	92,5
Irak	76,2
İsviçre Kooperatifleri	70,1
Angola	69,8
Porto Riko	61,6
İngiliz Kooperatifleri	60,3
Hırvatistan	59,9
İtalyan Kooperatifleri	58,9
Belarus	56,8
Bulgaristan	45,5
İspanyol Kooperatifleri	44,4
Tunus	43,7
Sırbistan	41

Kaynak: ICA, Dünya Bankası

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, ICA 2012 Listesinde yer alan kooperatifler ülkesel bir sınıflamaya tabi tutulduğunda bulunan toplam ciroları ile Danimarka, Yunanistan, Finlandiya, Fas, Bulgaristan gibi birçok ülkenin GSYH rakamlarını geride bırakmışlardır. Söz konusu listede **471,6** milyar dolar ile en yüksek ciro toplamına sahip Amerikan kooperatifleri ise, Polonya ile başa baş bir ekonomik büyüklüğe ulaşmışlardır.

4. Üçüncü Sektör Kooperatifçilik

Önceki bölümlerde yer verilen bilgiler, kooperatiflerin en iyi uygulama alanını aslında gelişmiş pazar ekonomilerinde bulunduğunu göstermektedir. Kooperatifçilik, serbest pazar ekonomilerinde zayıflıkları azaltarak çeşitli ekonomik aktörlerin, ekonomik sistemde yer ve söz sahibi olabilmeleri bakımından denge sağlayıcı bir mekanizma sunmaktadır. Bu nedenle, piyasa ekonomisinin hâkim olduğu pek çok gelişmiş ülkede, kooperatiflerin gelişmesini ve çalışma koşullarını iyileştiren ve destekleyen yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır.

Şöyle ki, dünyada 1980'lerde ekonomik krizin derinleşmesi, işsizliğin artması, toplumsal dışlanma ve yoksulluğun yaygınlaşması gibi problemler, toplum yararına yeni çözüm arayışlarını ön plana çıkarmıştır. Küreselleşme sürecindeki gelişmeler, özelleştirmeler ile kamu sektörünün küçülmesi ve kamu sektörünün mevcut yapısıyla artan sosyal sorunlara çözüm getirememesi, özel sektörün doğası gereği sosyal sorunlara yalnızca kâr amacıyla yaklaşması, "sosyal ekonomi" ya da "üçüncü sistem" ya da "üçüncü sektör (Third System)" olarak adlandırılan yeni bir ekonomik, toplumsal ve siyasal yaklaşımı gündeme getirmiştir.⁸

Bu kapsamda gelişmiş ülkelerde kooperatifler, diğer benzeri kuruluşlarla birlikte "üçüncü sektör" olarak tanımlanmıştır. Günümüzde devletlerin fonksiyonlarının önemli bir bölümünü sivil toplum örgütlerine devretme eğilimi giderek ağırlık kazanmakta ve kooperatiflerin de dahil edildiği üçüncü sektör, bu alanda önemli ve yeni görevler üstlenmektedir.

Konuyu birkaç **örnekle** açıklayacak olursak:⁹

ABD'de elektriği olmayan ve fakat Hükümetlerin de yeterli aktiviteyi gösteremediği kırsal alanlarda elektrik üretim kooperatifleri devreye girmiş, bu suretle ABD kırsalının çoğu bölgesi kooperatifler aracılığı ile elektriğe kavuşmuştur. Bu gibi enerji kooperatifleri, şimdilerde Portekiz'de gelişme göstermektedir.

⁸ Şeyma Ipek Köstekli, İstihdam Stratejileri ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul-2005, s. 97

⁹ Avrupa Birliğinde Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yaşamda Kooperatifleri Rolü Raporu, Çeviri: Türkiye Koop. Yayınları, Ankara 2003.

İngiltere’de faaliyet gösteren başarılı bir telefon kooperatifi, uygun fiyatlarla “hat süresi” satın almakta ve bu yararı ortaklarına düşük maliyet veya hizmet kullanımına bağlı kâr payı olarak aktarmaktadır.

İspanya’da ve Japonya’da eğitim kooperatifleri birçok okulun yönetiminde yer almakta ve ortaklarının (ebeveynler veya öğretmenler veya her ikisi birden) doğrudan yönetimde söz sahibi olmalarını sağlamaktadır. İtalya’da ve Orta Avrupa’da bulunan sosyal kooperatifler, özürli ortaklara veya eski mahkûm ve uyuşturucu kullananlar gibi dışlanmış gruplara çok sayıda iş temin etmektedirler.

Amerika’da imtiyaz-bayilik hakkı (franchise) ve Finlandiya’da fast-food imtiyaz hakkı alanında faaliyet gösteren kooperatif örneklerine rastlanılmaktadır. Japonya’da büyük otomobil üreticilerine mal temin eden kooperatifler, küçük taşeronlara daha fazla pazarlık gücü sağlamak ve girdi kesintilerini önlemektedir.

Danimarka’da, 2000’den fazla rüzgâr kooperatifi bulunmakta olup, 150 binden fazla aile de bu kooperatiflerin ortağıdır. “Yenilenebilir Enerji Kanunu” ile yeni rüzgâr enerjisi projelerinin en az %20’sinin yerel halka ait olması şartının getirildiği bu ülkede 1997 de kurulan “Middelgrunden Rüzgar Enerjisi Kooperatifi”; 40.000 kW kapasiteye ulaşan 20

adet 2.000 kW’lık rüzgar türbini ile dünyanın en büyük deniz aşırı rüzgar çiftliğidir. 40.500 hisse ve 23 milyon € yatırım bütçesine sahip olan bu kooperatifin 8500 ortağı bulunmaktadır.

Finlandiya’nın Op-Pohjola Kooperatif Bankası Grubu’nda, 1,3 milyon ortak, 220 yerel kooperatif bankası ve Op-Pohjola Merkez Kooperatif Bankası yer almaktadır. Grubun 2007 yılı itibarıyla, piyasa payı varlıklarda %22.8, kredilerde %31.1, mevduatlarda %32.4 ve işletme kredilerinde %25.7’dir.¹⁰

¹⁰ Op-Pohjola internet sitesi Erişim: 05/03/2013 Adres:: <https://www.pohjola.fi/pohjola/forms-and-publications?id=360000&srcpl=1&kielikoodi=en>

Rabobank Grubu'nda 2008 yılı itibarıyla 153 yerel kooperatif bankası ve bir büyük merkezi mali kuruluş (Rabobank) yer almaktadır. Grubun piyasa payı mortgage kredilerinde %30, tasarruf piyasasında %43, Kobi bankacılığında %40 ve gıda ve tarım piyasasında %85'tir.

ABD'de ve Japonya'da "Kampüs kooperatifleri" öğrencilere düşük fiyatlı alışveriş ve ikamet ile danışmanlık imkânı sağlamaktadır (En tanınmışlarından biri 100 yıllık geçmişi olan Harvard Üniversitesi öğrenci kooperatifidir.). Bir tür tüketici kooperatifi olan bu kooperatifler, 1947 yılından buyana faaliyet gösteren "Japon Üniversite Kooperatifleri Ulusal Federasyonu" çatısı altında toplanmışlardır. Günümüzde Japonya'da faaliyet gösteren 212 birim üniversite kooperatifi bulunmakta olup bunlara ortak olan öğrenci sayısı 1,5 milyona yaklaşmaktadır. Bahse konu kampüs kooperatiflerinin kuruldukları üniversitelerde öğrencilerin %95'inin kooperatife ortak olduğu görülmüştür.¹¹

Kanada-Quebec'te hisse-sahipliği kooperatifleri, çalışanları bulundukları şirkete yatırım yapmaya teşvik etmekte ve oy verme gücü oluşturmaktadır. Fransa ve İtalya'da elektronik ticaret kooperatifleri, küçük el işi kuruluşları ile bağımsız sanatkârların mallarını internet kanalıyla satmalarını sağlamaktadır.

İsveç'teki çocuk bakım kooperatifleri çalışan ebeveynlerin karşılıklı olarak kendi kontrolleri altında çocuk bakım ihtiyaçlarını gidermelerine hizmet etmektedir. Çocuk bakım kooperatifleri ve yaşlılar için bakım hizmeti veren kooperatifler, kadınların da iş pazarlarına girmelerine ve gelir getirici iş edinmelerine imkânı sağlamaktadır.

Fransanın üç büyük kooperatif bankasının 2008 yılı verilerine göre (Banque Populaire, Crédit Agricole ve Crédit Mutuel) bankacılık sektöründeki toplam payı varlıklarda %38,3, kredilerde %52,7 ve mevduatlarda %55,7'dir.

ABD'de perakendecilerin sahip olduğu gıda ve hırdavat kooperatifleri yüzlerce bağımsız dükkan sahibinin büyük zincir mağazalarla başarılı bir şekilde rekabet edebilmelerine hizmet etmektedir. Satın alma grupları bi-

¹¹ Japon Üniversite Kooperatifleri Ulusal Federasyonu" resmi internet sitesi (Erişim: 05.05.2011 Adres: <http://www.univcoop.or.jp/en/index.html>)

reylerin veya şirketlerin (Örneğin ABD’de ACE Hırdavat ve Dunkin Donuts) satın alma gücünü bir havuzda toplamakta ve daha ucuz fiyatlarla küçük ticari operasyonlar gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.

Kooperatif yapı ile (HMO), yaklaşık 1,4 milyon Amerikan ailesine sağlık bakım hizmeti verilmektedir. Yine, İspanya’da kooperatiflerin, sağlık ve bakım sektöründe önemli yerleri bulunmaktadır. Dünyada birçok sanatsal ve kültürel alanda sanatçılar, işlerini daha iyi sürdürebilmek için kooperatifler kurmuşlardır. Örneğin Fransa’da aralarında uluslararası şöhreti olan “Theatre du Soleil”in de bulunduğu 50’nin üzerinde tiyatro kooperatifi vardır.

Öte yandan, Avrupa Birliğinde ekonomik ve sosyal alanda kooperatifler önemli bir yere sahip olup, ekonomik işletmelerin bir türü

olarak değerlendirilmektedirler. Avrupa Birliğinde yaklaşık **250.000** kooperatif bulunmaktadır. Ayrıca, **5.4** milyon kişiye iş sunan kooperatifler, istihdam bakımından da son derece önemlidirler. Bu işletmeler, Avrupa Birliğinde **163** milyondan fazla kooperatif ortağının hayatını etkilemektedir.¹²

Avrupa Birliği Komisyonu 2001 yılındaki “Avrupa Girişimi” içerisinde ‘Kooperatifler’ başlıklı istişare belgesinde, topluluk hedeflerini gerçekleştirmek için, kooperatiflerin iyi bir temel sunduklarını ortaya koymuştur (Avrupa Toplulukları Komisyonu 2001: 26). Bu belgede, kooperatiflerin yüklendikleri ekonomik ve sosyal fonksiyonlar, şu şekilde sıralanmıştır.

Kooperatifler:

- Piyasa başarısızlığını düzeltebilir ve etkin bir piyasa organizasyonunu destekleyebilir,
- Küçük sınaî işletmelere, kendi özerkliklerini kaybetmeksizin daha büyük ve güçlü ekonomik yapılar şeklinde birleşme olanağı sağlar,
- Ürün ya da hizmet arzını koordine etmek suretiyle bireylerin ya da küçük işletmelerin pazar gücünü artırabilir,
- Düşük sermayeli ortaklara da ekonomik kararlara katılım olanağı sağlar,

¹² AB Komisyonu resmi internet sitesi (Erişim: 29.10.2011 Adres: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/co-operatives/index_en.htm#h2-1)

- Kooperatif ortaklarına/vatandaşlara hizmet ihtiyaçlarını düzenleme veya tespit etme olanağı sağlar,
- Hissedarlarla ilgili değer değil de paydaşların yararı ön planda olduğundan, geleceği daha fazla düşünebilir. Kooperatif ortakları, (şirket) hissedarlara göre daha az değişkendir,
- Özellikle başka türlü sorumlu pozisyonlara gelemeyecek olan kişiler için yönetim deneyimleri kazanma olanakları sunar,
- Nüfusun büyük bölümlerinin ekonomik entegrasyonuna olanak sağlar,
- Yerel piyasalar için avantajlar sağlar, orada oturanlarla yakın temaslar sayesinde yerel ihtiyacı karşılar ve kendi bölgesinde ya da ilgili sektörde ekonomik faaliyeti canlandırır,
- İstikrara katkıda bulunur. Kooperatifin amacı, maksimum kâr elde etmek değil de ortakların desteklenmesi olduğundan, hiç kâr etmediği durumda dahi, ortaklarına hizmet götürmeyi sürdürebiliyorsa genelde ayakta kalmayı başarmakta ve başarılı olmaktadır. Aynı durum yatırımcıların kurduğu ticari şirketler için geçerli değildir,
- Demokratik olarak yönetildiğinden ve ekonomik açıdan yönetime katılmaya olanak sağladığından, güven yaratır, sosyal sermaye oluşturur ve muhafaza eder.

Bu özellikler, bölgesel kalkınma stratejileriyle bütünleşme için kooperatifleri elverişli hale getirmektedir.

Ayrıca, AB ve Dünya genelinde kooperatifler, ekonominin olduğu kadar toplumun da değişmez unsurlarıdır. İş sahalarının oluşturulması, kaynakların mobilizasyonu, yatırımların teşvik edilmesi ve bunlara bağlı olarak, genel anlamda ekonomi açısından sahip oldukları önem, giderek daha çok takdir edilmektedir.

Bir sonraki bölümde, Almanya ve Amerika Birleşik Devletlerindeki kooperatifçilik uygulamaları konusunda detaylı bilgiler yer almaktadır.

5. Ülkelerden Örnekler

Önceki bölümde kooperatifçiliğe ilişkin verilen bilgilere ek olarak, kooperatifçiliğin geliştiği iki ülkedeki sektörün durumunun detaylı olarak değerlendirilmesi yararlı olacaktır. Böylece kooperatiflerin ekonomik etkinlik, istihdam, faaliyet gösterdiği sektörler daha ayrıntılı olarak görülebilecek ve kooperatifçiliğe atfedilen “üçüncü sektör” kavramı daha iyi anlaşılabilir.

5.1. Almanya¹³

Almanya’da her çiftçi bir veya bir kaç kooperatifin ortağıdır. Zanaatkarların %60’ı, perakendeci tacirlerin %75’i ile fırıncı ve kasapların %90’ı kooperatif ortağıdır.

Yalnızca bu geleneksel alanlarda değil, aksine hizmet sektöründe, bilgi işlem, medya, sağlık ve eğitim konuları olmak üzere kooperatifler birçok değişik alanda faaliyet göstermektedirler. Örneğin; serbest çalışan mali müşavirlerin %65’ten fazlası bir kooperatifin ortağıdır.

Ayrıca, bireysel işletmeler ile alım ve satım işlemlerinin bir kooperatif üzerinden yapılması şeklindeki klasik uygulama, giderek artan biçimde işletme danışmanlığı, bilişim teknoloji işletmesi, muhasebe işleri, laboratuvar işletmesi, kalite güvencesi, eğitim gibi gelişmiş hizmetlerle ya da katı atık yönetimi, çevre koruma ve geri dönüşüm gibi faaliyetlerle de tamamlanmaktadır.

Almanya’da kooperatif sektörüne ait 2011 yılı güncel rakamları şu şekildedir;

Kooperatif bankaları:

- 1.138 kooperatif bankası ve 13.474 şubesi,
- 2 kooperatif merkez bankası,
- 30 milyon mudi,
- 16,7 milyon ortak,
- 1.237 milyar € bilanço toplamı.

Kırsal Raiffeisen Kooperatifleri:

- 2.598 Raiffeisen kooperatifi ve 6 merkezi kooperatif işletmesi,
- 1,7 milyon ortak,
- 41 milyar € ciro.

¹³ Bu bölüm, DGRV Türkiye Temsilciliği’nden alınan 2011 yılı verileriyle hazırlanmıştır.

Küçük ölçekli sanayi ürün ve hizmet kooperatifleri:

1.615 kooperatif, 7 merkez kooperatifi,
300.000 ortak,
105,1 milyar € ciro.

Tüketici Kooperatifleri:

218 kooperatif, 1 merkez kooperatifi,
970 mağaza,
500.000 ortak,
2 milyar € ciro.

Yapı kooperatifleri:

1.855 kooperatif, 2,8 milyon ortak,
2,15 milyon daire ve ev (tüm kiralık konutların %10'u).

DGRV (Deutscher Genossenschafts und Raiffeisenverband e.V - Alman Kooperatifleri Konfederasyonu), Kooperatif Kanununa göre Alman kooperatif sektörünün ulusal üst örgütü ve en üst düzey denetim federasyonudur. 2011 yılı verilerine göre yaklaşık 5.400 birim kooperatif, DGRV'nin dört sektördeki (tarım, bankacılık, küçük ölçekli sanayi ürün ve hizmetleri, tüketim) kooperatif sisteminin bir bölümünü oluşturmaktadır. Kooperatif bünyesinde çalışan yaklaşık 800.000 kooperatif ortağı (personeli) ise, her gün ortakların ve müşterilerin çıkarlarına hizmet etmektedir.

Ortaklar açısından bakıldığında, Almanya'nın en büyük işletmesi kooperatiflerdir. Her beş Alman vatandaşından birisi kooperatif ortağıdır. Yaklaşık 18 milyon ortak, DGRV çatısı altında birleşmektedir. Ayrıca, yaklaşık 2,8 milyon ortağı bulunan 1.855 civarında yapı kooperatifi inşaat sektöründe faaliyet göstermektedir.

Alman kooperatif hareketi içerisinde ortaklar (16,7 milyon) ve müşteriler (yaklaşık 30 milyon) açısından en büyük grup, sayıları 1.138'i bulan Volksbanken ve Raiffeisen Bankalarıdır (Halk ve Raiffeisen Bankaları). İki Kooperatif Merkez Bankası ile birlikte bu bankalar, 13.474 şubelik bir bankacılık ağı oluşturmaktadır ve bilanço toplamı takriben 1.237 milyar €'dur. Evrensel bankalar olarak hem ortaklarına hem de ortak olmayanlara aynı şekilde bütün bankacılık hizmetlerini sunarlar.

Bugün bir kooperatif bankasının ortalama bilanço toplamı 620 milyon €'dur. Bu rakam, sektördeki birleşmeler ve işlemlerdeki genel artış neticesinde zaman içerisinde önemli ölçüde artmıştır. Günümüzde kooperatif bankalarının pazar payları, kredilerde (büyük şirketler, KOBİ'ler, özel müşteriler gibi müşteri gruplarına bağlı olarak) %15 ile %27,9 arasında ve çeşitli mevduat türlerinde ise %16 ile %29 arasında değişmektedir.

Almanya'da kooperatif bankacılık sektöründe; kooperatif bankaları, iki kooperatif merkez bankası ve diğer kooperatif finans kurumları faaliyette bulunmaktadır. En güncel veri olan 2010 yılı verilerine göre sektörde faaliyet gösteren birim kooperatif bankalarının bilanço toplamı 707 milyar € olup, iki kooperatif merkez bankası ve diğer kooperatif finans kurumlarının bilanço toplamı ise 530 milyar € civarındadır.

Merkez bankası ve kurumsal banka olarak hizmet veren DZ Bank AG aynı zamanda DZ Bank Grubu'nun ana şirketidir. Merkez bankası olarak, iştirak ortağı olan yaklaşık 900 yerel kooperatif bankasına hizmet sunmaktadır¹⁴. Anonim şirket şeklinde örgütlenen bir kuruluş olan DZ Bank'ın hisselerinin büyük bir çoğunluğu birinci kademe kooperatiflerin elindedir. Toplam aktif varlığı 2009 sonu itibarıyla yaklaşık 389 milyar Euro'dur ve yaklaşık 25.000 personeli bulunmaktadır ve bu durum DZ Bank'ı Almanya'nın en büyük bankalarından biri haline getirmektedir.

Aşağıdaki tabloda söz konusu sektörde faaliyet gösteren birim kooperatifler ve bunlara ait şube, ortak ve mudilerin sayısı belirtilmiş, en alt satırda ise sektörün iki merkez kooperatif bankası, birim kooperatifler ve kooperatiflerin finans kurumları olan diğer işletmelerin konsolide olarak hesaplanan bilanço toplamlarına (BT) yer verilmiştir. Bu kapsamda sektörün son yedi yılını gösterir tablo şöyledir:

Tablo 1- Alman Kooperatif Bankalarının 2004-2010 Yıllarını Gösterir Tablo

Yıllar	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kooperatifler	1335	1290	1255	1232	1197	1156	1138
Şube Sayısı	14554	14122	13765	12393	13.586	13571	13474

¹⁴ DZ Bank internet sitesi (Erişim: 05/03/2013 Adres: <http://www.dzbank.com/>)

Ortak Sayısı (Milyon kişi)	15,5	15,7	16	16,1	16,2	16,4	16,7
Mudi Sayısı (Milyon kişi)	30	31	30	30	30	30	30
Konsolide BT (Milyar €)	847,86	909,18	961,24	994,95	1024,79	1016,51	1020,31

Kaynak: DGRV

Almanya’da kurulan kooperatifler ele alındığında, 2011 yılında kurulan yaklaşık 250 kooperatifin 170’inin enerji kooperatifi olduğu anlaşılmaktadır. Ülke genelinde ise sayıları 500’ü aşan yenilenebilir enerji kooperatifleri 80 binden fazla ortağının elektrik ihtiyacını karşılamakta ve artan enerjiyi de devlete satmaktadır. Kooperatiflerin yenilenebilir enerjiye yaptığı yatırım miktarı da 800 milyon Avroyu geçmiştir. Bu sektörde yoğun şekilde hizmet veren “Weissacher Tal Güneş Enerjisi Kooperatifi” faaliyet bölgesinde ika- met eden yaklaşık 15 bin kişinin 50 Avroluk ortaklık payıyla kurulmuştur.

DGRV’nin tarım sektörü dâhilinde bulunan toplam 2.598 birim koope- ratifi ve merkez kuruluşları yaklaşık 1,7 milyon ortağın çıkarlarına hizmet etmektedir. Ürün ve hizmet kooperatifi olarak yaklaşık 1.160 kooperatif, ortaklarına tarımsal girdi temin etmektedir. Bu kooperatifler üretimle ilgili konularda ortaklarına yardımcı olmakta, ortakların ürünlerinin toplanma- sı, işlenmesi ve pazarlanması konularında danışmanlık vermektedir. Ürün işlemleri yürüten 157 Raiffeisen bankasının (çok amaçlı kooperatifler) fa- aliyetlerinin ürün tarafı tarımsal kooperatifler grubunun bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Buna ek olarak farklı iş kollarında (meyve, sebze, bahçecilik, su yönetimi, elektrik, balıkçılık, soğutma, makine vs.) faaliyet gösteren 610 kooperatif mevcuttur. Uzmanlaşmış merkez kooperatif şirket- leri bütün iş dallarında bölgesel ve ulusal seviyede faaliyet göstermektedir. Almanya’nın yeniden birleşmesinin bir sonucu olarak, günümüzde örgüte bağlı 834 adet tarımsal üretim kooperatifi piyasada başarıyla faaliyet gös- termektedir.

Tarımda kooperatiflerin pazar payı et ve şarapta %33’e; tahıl, sebze ve benzeri ürünlerde %50’ye ve süt ürünleri sektöründe %70’e varmaktadır. Bu kooperatiflerin 2010 yılı toplam cirosu ise yaklaşık 43 milyar Avro olarak gerçekleşmiştir.

Almanya'da Kırsal Raiffeisen Kooperatiflerine ait verilerde zaman içerisinde meydana gelen değişimleri aşağıdaki taboda yer almaktadır:

Tablo 2- Alman Kırsal Raiffeisen Kooperatiflerinin Son Altmış Yılda Gelişimi

Yıllar	1950	1970	1990	2007	2008	2009	2010
Kırsal Raiffeisen Kooperatifleri	23.753	13.764	5.199	3.086	2.994	2.675	2.598
Ortak Sayısı (Milyon)	3,3	3,9	4,5	2,15	1,8	1,7	1,7
Bu kooperatifler arasında yer alan Raiffeisen Kooperatif Bankalarına ilişkin veriler							
Raiffeisen Kooperatif Bankaları	11.216	4.920	1.474	195	178	165	157
Ortak Sayısı (Milyon)	1,6	2	3,3	1,21	1,11	1,06	1
Toplam Ciro (Milyar €)	3,463	17,461	39,030	39,112	43,206	38,420	42,811

Kaynak: ICA, DB

Almanya'daki kooperatiflerin bankacılık ve tarımdan sonraki üçüncü ve dördüncü ayağını, 1.615 küçük ölçekli sanayi mal ve hizmet kooperatifi ile 7 merkez kooperatifi ve 219 tüketici ve hizmet kooperatifi oluşturmaktadır. Üçüncü ve dördüncü ayağı oluşturan bu iki kooperatif grubu yaklaşık 800.000 ortağa (şahıslar ve şirketler) hizmet vermektedir. Küçük ölçekli sanayi mal ve hizmet kooperatiflerinin 2010 yılı ciroları 105,1 milyar € civarındadır. Bu sektörde çok çeşitli kooperatifler faaliyet göstermektedir. Kooperatif süpermarket zincirleri, fırıncılar ve çatı kaplamacılar için satın alma kooperatifleri ve tıp doktorlarının oluşturduğu kooperatifler, gelişmekte olan kooperatif faaliyetlerinin kısmının yalnızca bir kısmını oluşturmaktadır.

2010 mali yılı sonunda elde edilen veriler kullanılarak hazırlanan ICA Global-300 2008 Yılı Raporuna bakıldığında ise listede toplam 35 Alman kooperatif işletmesinin yer aldığı ve bu işletmelerin 2010 yılı cirolarının toplam 270 milyar dolar olduğu görülmektedir.

Söz konusu Raporda yer alan bazı Alman kooperatiflerine ilişkin detay bilgileri şöyledir:

Tablo 3- ICA Global-300 2012 Yılı Raporunda Yer Alan Bazı Alman Kooperatifleri

Kooperatifin Unvanı	Sektör	Kuruluş Yılı	Ciro (Milyar \$)	ICA 300 Sırası
Edeka Zentrale AG	Tüketim ve Perakende	1898	58,16	7
ReWe Group	Tüketim ve Perakende	1927	52,10	24
R+V Versicherung AG	Sigorta	1922	15,48	28
Debeka Group	Sigorta	1905	11,98	38
HDI	Sigorta	1950	11,21	43

Kaynak: ICA

5.5.1. Ulusal Üst Konfederasyon Olarak DGRV

DGRV; Alman Kooperatif sektörünün tarım, tasarruf ve kredi, küçük ölçekli endüstri ürün ve hizmetleri, bölgesel ve ulusal kooperatif kuruluşları, federasyonlar, birlikler ve ihtisaslaşmış kooperatif işletmeleri gibi tüm kooperatifleri kapsayan ulusal konfederasyonudur.

Üye kooperatiflerin çıkarlarını gözetmek için danışmanlık, koordinasyon, bilgi sağlama ve lobi faaliyetleri konusunda DGRV çatısı altında kurulan ve dört farklı sektörde faaliyet gösteren ulusal federasyonlar şunlardır:

- Alman Kooperatif Bankaları Milli Birliği (Bundesverband der Deutschen Volksbanken und Raiffeisenbanken e.V.-BVR): Tüm Halk ve Raiffeisen bankalarını temsil etmektedir.
- Alman Raiffeisen Birliği (Deutscher Raiffeisenverband e.V.- DRV): Raiffeisen mal, hizmet kooperatiflerine ve tarımsal üretim kooperatiflerine, faaliyetleri ile ilgili karşılaştıkları sorunlar konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır.
- Endüstriyel Hizmet, Esnaf ve Bağlı Ticaret Grupları Merkez Federasyonu (Zentralverband Gewerblicher Verbundgruppen e.V. - ZGV): Küçük çaplı endüstriyel mal ve hizmet kooperatifleriyle ilgilenmektedir.

- Tüketim Kooperatiflerinin Merkez Federasyonu (Zentralverband Deutscher Konsumgenossenschaften e.V. ZDK)

Almanya'daki tüm kooperatifler, kanunen her yıl denetlenmek zorundadırlar. Denetim yetkisi DGRV'nin ve bölgesel kooperatif denetim federasyonlarının yetkisi altındadır. Bu kapsamda Alman kooperatif sisteminin üst düzey örgütü olan DGRV aşağıdaki faaliyet alanlarını içine almaktadır:

- DGRV, kooperatif sektörünün üst düzey ulusal denetim konfederasyonudur. DGRV ulusal ve bölgesel düzeyde bankaların ve işletmelerin denetimlerini gerçekleştirir.

- Ulusal üst örgüt olarak DGRV, organizasyonun tümünü ilgilendiren konulardan sorumludur (tüm kooperatifleri ilgilendiren ekonomik, yasal ve mali politikalarla ilgili problemler gibi). Alman kooperatiflerine denetim, kooperatif kanunu, tüzükler, insan kaynakları gelişimi ve iş organizasyonu konularında tavsiyelerde bulunmakta ve destek olmaktadır.
- DGRV'nin bir diğer görevi eğitim ve öğretim hizmetlerinin koordinasyonudur. Ulusal (ADG-Alman Kooperatifler Akademisi, Montabaur) ve bölgesel kooperatif akademileri aracılığıyla modern eğitim araçları ve yöntemleri kullanılarak kooperatif yöneticilerine, çalışanlarına ve kooperatif kontrolörlerine eğitim hizmetleri sunulmaktadır.
- DGRV, ulusal ve uluslararası düzeyde diğer örgütlerle ve kuruluşlarla iletişim halindedir.

5.1.2. Alman Kooperatif Kanunu ve Son Düzenlemeler

Almanya'da kooperatifler ile ilgili ilk yasa 1889 yılında yürürlüğe girmiş ve bu yasa 1934, 1974, 1998 ve 2006 yıllarında yeni düzenlemelerle gelişmelere uyumlu hale getirilmiştir. Özellikle 1934 yılındaki düzenleme ile ülkede kurulacak her tür kooperatifin kuruluş izni alabilmesi için bağımsız bir denetim birliğine üye olması zorunlu tutulmuştur.

Alman kooperatifçilik sisteminde genel kural “bir ortak-bir oy” dur. “Olağanüstü katkı” durumunda bir ortak 3 oya kadar hak sahibi olabilir. Ancak, karar yeter sayısının $\frac{3}{4}$ çoğunluk gerektirdiği durumlarda bir ortak-bir oy ilkesi uygulanır. Bununla birlikte, ortaklarını sadece veya esas olarak kooperatiflerin oluşturduğu kooperatiflerde, oy hakları iş katılımına bağlı olabilir.

Temel olarak 2006 yılında yapılan değişikliklerle, SCE ile ilgili yapılan düzenleme ile birlikte AB tarafından gerekli görülen tüm koşullar Alman Kooperatif Kanunu (AKK) içerisine dahil edilmiştir. Aynı zamanda kanun koyucu bu fırsatı; kooperatif hukuki formunun “cazibesinin” artırılması, kanunun ilgili maddelerinin diğer ticaret kanunlarıyla uyumlu hale getirilmesi, dilin “modernize” edilmesi kanunun bazı paragraflarında kullanılan ifadelerin daha açık hale getirilmesi amacıyla kullanmıştır.

İlgili bazı değişiklikler şunlardır:

- Ortakların kooperatif kurmalarına neden olan kültürel ve sosyal ihtiyaçları açık bir şekilde vurgulanarak, kooperatiflerin kapsamı daha geniş bir şekilde tanımlanmıştır (AKK Madde 1).
- Kooperatiflerin kuruluşunu kolaylaştırmak amacıyla asgari ortak sayısı 3’e düşürülmüştür (AKK Madde 4).
- Ortaklık payı ödemelerinin aynı katkılarla yapılabilmesi mümkün kılınmıştır (AKK Madde 7a).
- Kooperatiflerin “yatırımcı ortak”, (kooperatife yatırım yapan ancak kooperatif hizmetlerini kullanmayan kişiler) kabul etmesi mümkün kılınmıştır. Ancak bu şekildeki ortak kabulünde belirli kısıtlamalar uygulanmaktadır (AKK Madde 8).
- Minimum sermaye ile ilgili olarak yeni uygulamaya konulan AKK Madde 8a, her zaman kooperatif içerisinde kalacak olan ve kooperatiften ayrılan ortaklardan etkilenmeyen (aşağı düşmeyecek) bir minimum sermayenin anasözleşme içerisinde tanımlanmasına imkân sağlamıştır.
- Kooperatifin bir minimum sermaye tanımına gitmesi durumunda, bu minimum sermayenin her an mevcut (kullanılabilir) olduğunu garanti etmesi gereklidir. Bu nedenle ayrılan ortakların ortaklık payı geri ödemelerinin ertelemesi dahi mümkündür.

- Küçük kooperatiflerin “hayatını” kolaylaştırabilmek için AKK Madde 9 ile ortak sayısı 20’den az olan kooperatiflerde denetim kurulu olması zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır. Bu durumda genel kurul, yönetim kurulunun faaliyetlerini gözetleme görevine sahiptir. Aynı zamanda bu tür küçük kooperatiflerde yönetim kurulunun tek bir ortaktan meydana gelmesi mümkündür (AKK Madde 24).
- Kooperatif) denetim federasyonu tarafından kurulum sırasında yapılan denetimin gerekliliği ve önemi AKK Madde 11a’da yapılan bir referans ile vurgulanmaktadır. Bu referansta, (kooperatif) denetim federasyonunca ortaklar ve kredi verenler açısından olası sakıncalar tespit edilir ise, mahkemenin ilgili kooperatifin kuruluşunu reddetmesi gerekir ifadesi yer almaktadır.
- AKK Madde 16, kooperatifin finansal kaynaklarını arttırabilmesine imkân sağlamak için genel kurullara birçok fırsat sunmaktadır. Kooperatifin sunduğu ve ortakların faydalandığı hizmetler için, genel kurulların %75 çoğunluk oyu ile ortaklardan düzenli ücret talep edebilmesine izin vermekte, ya da %90 çoğunluk oyu ile kooperatifin verdiği hizmetlerin ortaklar için zorunlu hale getirilmesini sağlayabilmektedir.
- Bazı paragraflar, ortakların ve azınlık gruplarının haklarını daha iyi koruyabilmek üzere değiştirilmiştir (AKK Madde 43a – 47).
- Yıllık bilanço toplamı 1 milyon €’dan veya yıllık toplam cirosu 2 milyon €’dan daha düşük olan küçük kooperatifler için, dış denetimin kapsamına yönelik koşullarda bazı kolaylıklar sağlanmışır (AKK Madde 53).
- Kooperatif denetim federasyonlarının dış denetimiyle ilgili olarak, mevcut uluslararası standartlara yönelik bazı uyumlaştırmalara gidilmiştir (AKK Madde 55 – 64b).

5.2. Amerika Birleşik Devletleri ¹⁵

Kooperatifçiliğin yıllar içinde gelişerek birçok sektörde faaliyet gösterdiği diğer bir ülke ise ABD'dir. Bu ülkede kooperatifler:

- Personel yönetimi ve toplu satın alma gibi işletmecilik hizmetleri,
- Çocuk bakımı,
- Kredi ve bireysel finansal hizmetleri,
- Ekipman, donanım ve tarım girdileri,
- Elektrik, telefon, internet, uydu ve kablo tv. hizmetleri,
- Gıda ve market hizmetleri,
- Defin ve anma töreni hizmetleri,
- Sağlık,
- Konut,
- Sigorta,
- Hukuki ve profesyonel hizmetler,
- Tarımsal ve diğer ürünlerin pazarlanması

gibi bir çok değişik alanda faaliyet göstermektedirler. Kooperatiflerin etkin olarak faaliyet gösterdikleri başlıca sektörler ise; tarım, kredi, sigorta, tarım kredisi, hizmet, elektrik üretimi, tüketim, konut ve iletişim sektörleridir.

Söz konusu 9 sektöre ilişkin 2005 yılı verilerine göre toplam 21.840 kooperatif bulunduğu, yaklaşık 155 milyon ortak olduğu, kooperatiflerde 600 binden fazla kişiye istihdam sağlandığı ve 273 milyar dolar ciro elde edildiği görülmektedir.¹⁶

Wisconsin Üniversitesi Kooperatifler Merkezinin (WÜKM), birçok Amerikan kamu kurum ve kuruluşu ile kooperatiflerden aldığı güncel verileri kullanarak hazırladığı ve Haziran 2009 tarihinde yayınladığı "Kooperatiflerin Ekonomik Etkileri Araştırması" başlıklı raporda, ülke genelinde faaliyet gösteren

¹⁵ Bu bölümün hazırlanmasında temel olarak aşağıdaki kaynaklar kullanılmıştır: Amerika Kıtasından 21 ülkeden 72 üye organizasyona sahip ICA Amerika Bölge Ofisi'nin resmi internet sitesinde yer alan bilgiler (Erişim: 06.04.2011, Adress: <http://www.aciame-ricas.coop/Economic-impact-of-the-United>)

Wisconsin Üniversitesi Kooperatifler Merkezi "Research on the Economic Impact of Cooperatives

- 2009" (Kooperatiflerin Ekonomik Etkileri Araştırması - 2009), Erişim: 06.04.2011 Adres: http://reic.uwcc.wisc.edu/sites/all/REIC_FINAL.pdf ABD Ulusal Kooperatif İşletmeler Birliği tarafından Ulusal Kooperatifçilik Ayı Planlama Komitesi için hazırlanmıştır.

¹⁶ ABD Ulusal Kooperatif İşletmeler Birliği tarafından Ulusal Kooperatifçilik Ayı Planlama Komitesi için hazırlanmıştır. "Amerika Birleşik Devletleri'nde Kooperatif İşletmeler", Ekim 2005, Erişim: 06.04.2011, Adres: http://www.community-wealth.org/_pdfs/articles-publications/coops/paper-ncba.pdf

tüm kooperatiflerin sayısının **29.285** olduğu belirtilmiştir¹⁷. Ülke genelinde kooperatiflerin işlettiği kuruluş sayısının ise **72.993** olduğu ifade edilmiştir.

Raporda kooperatifçiliğin ülkede sektör olarak etkinliği ise, **2 milyar-nun üzerinde** kişiye sağladığı istidam ve **900 milyar** dolara yaklaşan iş hacmi ile ortaya konulmuştur. **340 milyonun** üzerinde ortağı olan tüketim kooperatifleri ise hem 290 milyar doları aşan cirolarıyla hem de 650 bini aşan çalışan sayısı ile dikkat çekmektedir.

2010 yılı nüfus sayımı itibariyle yaklaşık 310 milyon kişinin yaşadığı ABD’de kooperatif ortaklarının toplam sayısı 350 milyonu aşmaktadır. Bir kişinin birden fazla kooperatifte ortaklığı olması nedeniyle ülke genelinde **80 milyondan** fazla kişinin en az bir kooperatifin ortağı olduğu tahmin edilmektedir.

Dünya çapında Amerikan kooperatiflerinin etkinliklerini değerlendirmek için 2006 mali yılı sonunda elde edilen veriler kullanılarak hazırlanan ICA-300 2008 Yılı Raporuna bakıldığında ise, listede toplam 67 Amerikan kooperatif işletmesinin yer aldığı ve bu işletmelerin 2006 yılı toplam cirolarının 150 milyar dolar’dan fazla olduğu görülmektedir. Raporda yer alan ilk beş Amerikan kooperatifine ilişkin detay bilgileri şöyledir:

Tablo 4- ICA Global-300 2012 Yılı Raporunda Yer Alan İlk Beş Amerikan Kooperatifi

Kooperatifin Unvanı	Sektör	Cirolar (Milyar \$)	ICA-300 Sırası
State Farm Group	Sigorta	56,87	4
Kaiser Permanente	Sigorta	44,20	9
Liberty Mutual Insurance	Sigorta	27,90	13
Nationwide Mutual Insurance Company	Sigorta	25,84	16
CHS Inc	Gıda&Tarım	25,27	18

Kaynak: WÜKM

¹⁷ Wisconsin Üniversitesi Kooperatifler Merkezi’nin yayınladığı “Research on the Economic Impact of Cooperatives - 2009” başlıklı raporda ülke genelinde 29.285 kooperatif olduğu tespit edilmiş ve bunların 16.151’inin sağladığı bilgilerle rapordaki tablolar hazırlanmıştır. Raporda ilgili sektörün geneline ait veriler ise özel bir hesaplama yöntemi ile bulunmuştur. Bu nedenle bu konu altında yer alan tablolarda, raporlanan kooperatif sayısı ile sektörde faaliyet gösteren kooperatif sayısı ayrı ayrı yazılmıştır.

5.2.1. Amerikan Kooperatifçiliğinin Sektörel Analizi

WÜKM 2009 Raporunda yer alan ve tüketici, üretici, temin ve işçi olmak üzere türlerine göre kooperatiflere ilişkin verileri gösterir tablo şöyledir:

Tablo 5- ABD'de Kooperatif Türlerine İlişkin 2009 Yılı Verileri

Kooperatif Türü	Varlıklar (Milyar \$)	Ciro (Milyar \$)	Ücretler (Milyar \$)	Kooperatif Sayısı	Oran	Çalışan ¹ (Bin)	Ortak ² (Bin)
Tüketici	1.975.805	291.086	19,085	26.844	92	650,65	343.969
Üretici	23.632	65.426	2,970	1.494	5	72,93	714,65
Temin	1.126.848	157.892	2,902	724	2	130,35	6.133
İşçi ³	128,02	19,24	55.41	223	1	2,38	55,14
TOPLAM	3.126.414	514.624	25,013	29.285	100	856,31	350.872

Kaynak: WÜKM

¹ Tam zamanlı çalışan sayısı verilmiştir. Yarı zamanlı çalışan iki kişi, tek kişi olarak yazılmıştır.

² Birçok ortağın, birden çok kooperatifte ortaklığı bulunduğu tespit edilmiştir.

³ Ortak sayısının çalışan sayısından fazla olmasının bir nedeni bazı kooperatiflerin ortak sayısını bildirip çalışan sayısını bildirmemeleri, diğer nedeni ise yarı zamanlı çalışan ortaklar varken tam zamanlı görevlilerin çalışan kısmına yazılmasıdır.

Yukarıda yer alan tabloda en dikkat çekici olan veri, tüketici kooperatiflerinin sayısının yaklaşık 27.000 olması ve bunların toplamda 343 milyonu aşkın ortağa sahip olmalarıdır. Bu veri ışığında, Amerikalı tüketicilerin kooperatiflerin çatısı altında tüketim ihtiyaçlarını karşılamayı tercih ettiklerini söyleyebiliriz.

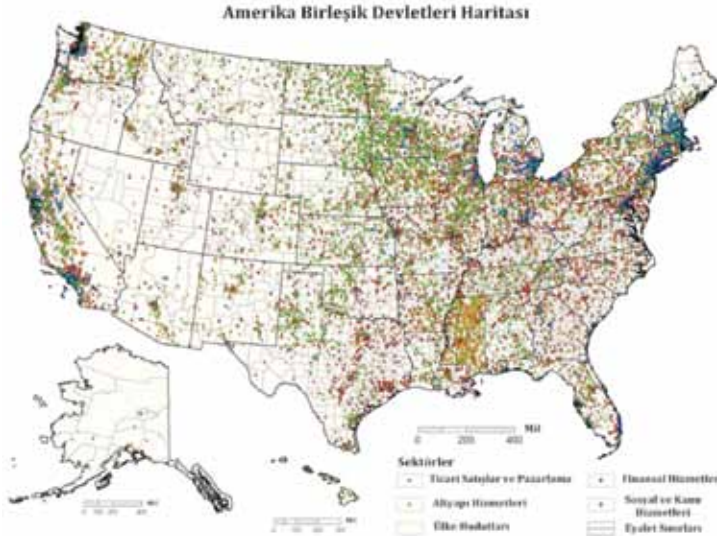
WÜKM 2009 yılı Raporunda kooperatiflerin sektörel olarak ekonomik etkinlikleri değerlendirilirken, konut sektöründe faaliyet gösteren 9471 kooperatif tespit edilmiş fakat bu işletmelerden sağlıklı ve yeterli veri elde edilememesi nedeniyle söz konusu sektördeki kooperatifler değerlendirme dışı bırakılmıştır. Söz konusu raporda bulunan ve **Tablo 6'da** yer verilen veriler incelendiğinde ise, ciro ve gelir durumunu gösteren rakamlar yanında özellikle kooperatiflerin işlettikleri kuruluş sayısı ve yarattıkları istihdam rakamları dikkat çekmektedir.

Tablo 6- 2009 Yılı Verileriyle Amerikan Kooperatiflerinin Sektörel Etkinlikleri

Sektör	Ciro (Milyon \$)	Gelir (Milyon \$)	Ücretler (Milyon \$)	İstihdam	Koop. Sayısı	Kuruluş Sayısı
Sosyal ve Kamu Hizmetleri	7.525	2.213	1.690	424.505	11.311	11.311
Finansal Hizmetler	394.363	100.661	51.176	1.133.353	9.964	50.330
Altyapı Hizmetleri	49.808	13.392	8.292	162.873	4.546	5.657
Ticari Satışlar ve Pazarlama	201.207	37.737	13.810	422.505	3.463	5.695
TOPLAM	652.903	154.002	74.969	2.143.236	29.284	72.993

Kaynak: WÜKM

Üstteki tabloda yer alan sektörlerde faaliyet gösteren kooperatifler, ülkenin batı ve doğu kıyılarındaki kentsel bölgelerde yoğun bir şekilde faaliyet göstermektedir. İç bölgelerde ise “sosyal ve kamu hizmetleri” alanında faaliyet gösteren kooperatiflerin sayısı azalmaktayken, diğer sektörlerdeki kooperatiflerin genellikle yerleşim yoğunluğuna bağlı olarak faaliyet gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Yukarıda kooperatif sayılarına göre sıralanan sektörlerde yer alan kooperatiflerin ekonomik etkilerini alt sektörler bazında değerlendirerek en doğru ve güncel bilgiye ulaşmak mümkün olacaktır.

5.2.1.1. Sosyal ve Kamu Hizmetleri

Sosyal ve kamu hizmetleri sektöründeki kooperatifler; sağlık, çocuk bakımı, eğitim ve nakliye gibi değişik alanlarda faaliyet göstermektedirler. Aşağıda yer alan **Tablo 7**'de belirtildiği üzere, toplam 1.840 kooperatifin 889'undan elde edilen bilgilere göre raporlanan kooperatiflerde bir milyonu aşkın ortak mevcut olup 1,7 milyar dolar'a yaklaşan bir varlık söz konusudur. Tabloda yer alan alt sektörlerde en çok kooperatif sayısı çocuk bakımı alanında olsa da gerek ortak sayısı gerekse ciro büyüklüğü açısından sağlık alanındaki kooperatiflerin daha etkin işletmeler oldukları görülmektedir. Ayrıca, bu rakamların sadece raporlanan kooperatiflere ilişkin olduğu düşünülürse sağlık ve eğitim alt sektörlerinde faaliyet gösteren kooperatiflerin ekonomik etkinlikleri daha iyi anlaşılacaktır.

Tablo 7- Sosyal ve Kamu Hizmetleri Sektörünün Alt Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Kooperatifler

Ekonomik Sektör	Toplam Kooperatif	R. Koop.	Varlıklar (Milyon \$)	Ciro (Milyon \$)	İstihdam (Bin)	Ortak (Bin)
Çocuk Bakımı	1.096	563	45	86	8,17	-
Eğitim	390	121	428	692	9,75	14,8
Sağlık	305	192	1.109	3.290	73,18	961,22
Nakliye	49	13	68	290	0,50	29,08
TOPLAM	1.840	889	1.650	4.358	91,6	1.005

Kaynak: WÜKM R: Raporlanan

Çocuk bakımı sektöründe kooperatif kurma ihtiyacı, özellikle son 25 yıl içinde kadınların işgücüne katılım oranlarının artmasıyla daha da belirgin hale gelmiştir. Ailelerin özellikle kalite ve maliyete önem vermeleri bu kooperatiflerin kurulmasına vesile olmuştur. Bu kooperatifler daha çok eğitim amacına yöneldiklerinden kâr amacı gütmemektedirler. Bazı kooperatiflerde ise çalışan anneler için gönüllü çalışma saati öngörülürken bazı kooperatiflerde görev paylaşımına katılma istenilmektedir. Söz konusu sektörde yer alan tüm kooperatiflerin ciro toplamının ise 420 milyon dolar olduğu tahmin edilmektedir.

Eğitim sektöründeki kooperatifler ise birçok değişik alanda faaliyet göstermektedir. Bazı eğitim kooperatifleri eğitim kurumları için toplu satın alma faaliyeti yürüttüğünden kolejler, üniversiteler veya özel okullardaki kantinler daha uygun fiyata mal tedarik edebilmektedir. Sektördeki diğer kooperatiflerin bir kısmı ise ortaklarının çocuklarına doğrudan eğitim hizmeti sağlamaktadır. Kooperatif ortağı olan ebeveynler hem çocuklarının eğitimini sağlamakta hem de okul yönetimine doğrudan katılmaktadırlar. Öğretmenlerin kurdukları kooperatifler ise öğretmenlere meslekleri konusunda yardımcı olmaktadır. Bu kooperatifler devlet okullarıyla bir sözleşme yaparak eğitim programı hazırlanması ve yürütülmesi konularında hizmet de vermektedirler. Ayrıca bu kooperatifler okullar için idari hizmet sağlayarak, okulun mali ve akademik başarısı için çalışmaktadırlar. Sektörde yer alan tüm kooperatiflerin ise 1 Milyar dolar'a yakın cirosu olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo 7'de üçüncü sırada yer alan sağlık alt sektöründe ise, kooperatifler 1900'li yılların başlarında faaliyete geçmeye başlamışlar ve hastanelerde ilk olarak tedarik grupları oluşturulmaya başlanmıştır. 1970-1980 arasında ise özellikle kırsal kesime hizmet götürmek için kurulmuşlardır. Bu kooperatifler kâr amacı gütmeyen ortaklarının sağlık ihtiyacını karşılamaya yönelmişlerdir. Çalışanlar ise yüksek sağlık sigortası maliyetlerine karşı kooperatif kurmaya yönelmişlerdir. 25'ten fazla eyalette devlet veya çalışan destekli kooperatiflerin gelişmesi için yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca, yaşlılara ve engellilere yönelik olarak evde bakım hizmeti sunan ve çalışanların ortağı oldukları kooperatifler sayesinde de yüksek personel masraflarının düşürülmesi ve hizmet kalitesinin de artırılması sağlanmaktadır.

Tablo 7'de bahse konu sektöre ait raporlanan kooperatiflerinin 1 milyar Dolar'ı aşkın varlığı, 3 milyar dolar'ı aşkın satış geliri, 1 milyona yaklaşan ortak sayısı ve 73 binden fazla istihdam sağladığı görülmektedir. Sektördeki tüm kooperatiflerin ise 5 milyar dolar'ı aşkın geliri olduğu ve 500 bine yakın sayıda kişiye istihdam sağladığı tahmin edilmektedir.

Sağlık sektöründeki kooperatifler 1900'li yılların başlarında faaliyete geçmeye başlamışlar ve özellikle 1970-1980 arasında kırsal kesime hizmet götürmek için kurulmuşlardır. Bu kooperatifler kâr amacı gütmeyen ortaklarının sağlık ihtiyacını karşılamaya yönelmişlerdir. Çalışanlar ise yüksek sağlık sigortası maliyetlerine karşı kooperatif kurmaya yönelmişlerdir. Ayrıca, yaşlılara ve engellilere yönelik olarak evde bakım hizmeti sunan ve çalışanların ortağı oldukları kooperatifler de mevcuttur.

Nakliye sektöründeki kooperatifler ise servisçilik alanında ya da kırsala yönelik olarak veya coğrafik hukuki sınırlar arasında faaliyet göstermektedirler. Ayrıca, kooperatifler sundukları alternatif taşımacılık hizmetleriyle şehirlerdeki trafik yoğunluğuna çevreci ve sürdürülebilir bir çözüm için katkıda bulunmaktadır. Bazı kooperatifler taşıma hizmetinin dışında ortaklarına araba satın almak ya da temin etmek, sigorta hizmeti sunmak gibi faaliyetlerde de bulunmaktadır. Taksi şoförleri, kooperatif işletme olarak kurdukları teşebbüsleri ile hem kendi ihtiyaçlarını sağlamakta hem de bir yandan kârı paylaşıırken bir yandan da şirket yönetiminde söz sahibi olmaktadır. **Tablo 7'**de sektördeki 13 kooperatifle ilgili veriler yer almıştır. Sektörde yer alan tüm kooperatiflerin ise 570 milyon dolar'a yakın cirosu olduğu ve yaklaşık 800 kişilik istihdam sağladığı tahmin edilmektedir.

5.2.1.2. Finansal Hizmetler

Finansal hizmet kooperatiflerini; kredi birlikleri, tarım kredi sistemine dahil bankalar, karşılıklı sigorta şirketleri ve kooperatif işletmelere ve bankalara kaynak sağlayan çeşitli finans kuruluşları oluşturmaktadır. Raporlanan kooperatiflerden elde edilen verilere göre sektörün 265 milyar dolar'a yaklaşan cirosu, 376 bini aşan istihdam hacmi ve yaklaşık 325 milyon ortağı bulunmaktadır.

Tablo 8- Finansal Hizmetler Sektörünün Alt Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Kooperatifler

Ekonomik Sektör	Toplam Koop.	R. Koop.	İşletmeler (Bin)	Varlıklar (Milyon\$)	Ciro (Milyon\$)	İstihdam (Bin)	Ortak (Bin)
Kredi Birlikleri	8.334	8.334	29.029	760.971	40.218	236,55	91.537
Karşılıklı Sigorta	1.497	148	19.761	842.340	140.038	122,17	232.969
Tarım Kredi Sistemi	104	104	1.497	186.451	11.884	11,17	401
Kooperatif Finans	43	41	43	1.072.196	72.691	6,25	27.891
TOPLAM	9.978	8.615	50.330	2.861.958	264.831	376,14	324.935

Kaynak: WÜKM

Modern kredi birlikleri, 19. yüzyılın ortalarında Almanya'da kurulmaya başlanmış ve Amerika'da ilk olarak 1909 yılında faaliyete geçmeye başlamışlardır.

Ortaklarından topladıkları mevduatları, ihtiyacı olan ortaklara kredi olarak sunan bu yapılara mahsus vergi düzenlemeleri mevcuttur. Kredi birlikleri, her 3 Amerikalıdan birine hizmet vermeleriyle ve 90 milyonu aşan ortaklarıyla tüketici bankacılığında önemli bir yere sahiptirler.

Tablo 9- 2006 Yılı Verilerine Göre ABD’de En Büyük 5 Kredi Birliği

Kooperatifin Unvanı	Eyalet	Varlıklar (Milyar \$)
Navy Federal Credit Union	Virginia	22,9
State Employees Credit Union	North Carolina	12,1
Pentagon Federal Credit Union	Virginia	7,0
The Golden 1 Credit Union	California	5,4
Orange County Teachers Federal Cr. Union	California	5,2

Kaynak: WÜKM

Bir diğer alt sektör olan karşılıklı sigorta sektörü ise dünya çapında 2007 yılında 4,1 Trilyon dolar’a ulaşan bir prim toplama hacmine ulaşmıştır. İlk karşılıklı sigorta şirketi ise 1696 yılında İngiltere’de yangın sigortası alanında kurulmuş ve daha sonraları özellikle sigortadan yararlanamayan çiftçiler tarafından kullanılmıştır. Amerika’da karşılıklı sigorta şirketleri ise 1840’lardan sonra kurulmaya başlamıştır. Ayrıca hayat sigortası alanında faaliyet gösteren kooperatifler de mevcuttur. 2007 takvim yılı sonunda elde edilen verilere göre sektörde faaliyet gösterdiği bilinen 1497 kooperatifin toplam cirolarının 228 milyar dolar’a yaklaştığı ve 500 binden kişiye fazla istihdam sağladıkları tahmin edilmektedir.

2006 yılı verilerine göre Amerika’da sigortacılık sektöründe faaliyet gösteren en büyük dört kooperatif ise şunlardır:

Tablo 10- ABD’de En Büyük 4 Sigortacılık Kooperatifi

Kooperatifin Unvanı	Eyalet	2005 Ciroları (Milyar \$)	2005 Varlıkları (Milyar \$)
Nationwide	Ohio	21,8	158
CUNA Mutual Insurance Group	Wisconsin	2,6	14,6
Amalgamated Life Insurance	New York	1,7	13,6
Federated Rural Electric Insur. Exchange	Kansas	9,8	0,23

Kaynak: WÜKM

Tablo 8'de üçüncü sırada yer alan tarım kredi sistemi, 1900'lü yılların başında kırsal kesimde kredi sorunu yaşanması nedeniyle kurulmuştur. Sistem, tarım sektörüne yönelik olarak kurulmuş bir devlet destekli kooperatif örgütlenmesine dayanmaktadır. Günümüzde bu sistem uzun dönemli tarım kredilerinde etkin olarak kullanılmaktadır. Sektörde faaliyet gösteren kooperatiflerin 2007 yılı verilerine göre toplamda 15 milyar dolar'a yakın ciroları olduğu ve 35 bin civarı bir istihdam sağladıkları tahmin edilmektedir.

Kooperatif finans alt sektörü ise, Amerika'da kooperatiflere sermaye sağlanması amacıyla kurulmuş bazı banka ve finansal kuruluşlardan oluşmaktadır. Bu kuruluşlara; Kredi Kooperatifleri Birliğinin bir kuruluşu olan Ulusal Tüketim Kooperatifleri Bankası, Kooperatif Finans Kurumu, Federal Konut Kredisi Banka Sistemi, Ulusal Kooperatif Bankası, Ulusal Kırsal Altyapı Kooperatiflerinin Finans Kooperatifi dahil olup söz konusu kuruluşlar aracılığıyla konut kooperatiflerinden organik tarım sektörüne, çocuk bakımından enerji sektöründeki kooperatiflere kadar bir çok kooperatife ve ortaklarına finans hizmeti verilmektedir. Raporlanan söz konusu finans kuruluşlarının 2007 yılı raporlarından edinilen bilgilerle **Tablo 8** hazırlanmıştır. Sektörde faaliyet gösteren tüm kooperatif finans tedarik kuruluşlarının toplamda 77 milyar dolar'ı aşan bir ciroları olduğu ve 40 bine yaklaşan bir istihdam kapasitesine sahip oldukları tahmin edilmektedir.

5.2.1.3. Ticari Satışlar ve Pazarlama

Bu sektörde; pazarlama, işleme ve çiftçilere tedarik hizmeti sunan kooperatifler (bio-yakıt), tüketim kooperatifleri, el sanatları kooperatifleri ve diğer tedarik ve işçi kooperatifleri yer almaktadır. Bu sektörde faaliyet gösteren toplam 3.463 kooperatifin 2.858'inin sağladığı bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Raporlanan kooperatiflerin 6 milyondan fazla ortağı, yaklaşık 61 milyar dolar varlığı, 175 milyar dolar'ı aşan cirosu bulunmakta ve 265 binden fazla kişiye iş olanağı sağladığı görülmektedir.

Tablo 11- ABD’de Ticari Satışlar ve Pazarlama Sektörünün Alt Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Kooperatifler

Ekonomik Sektör	Toplam Koop.	R. Koop.	İşletmeler (Bin)	Varlıklar (Milyon\$)	Ciro (Milyon\$)	İstihdam (Bin)	Ortak (Bin)
Tarım Ürünleri ve Pazarlama	2.547	2.535	4.479	44.394	119.074	147,80	2.484
El Sanatları	305	80	305	34	32	0,83	16
Market Kooperatifler	290	101	446	323	865	13,60	487
Diğer (Perakende ve Hizmet Koop.)	282	125	423	13.338	51.391	102	3.075
Bio-Yakıt	39	17	39	2.750	4.231	1,75	20
TOPLAM	3.463	2.858	5.692	60.839	175.593	265,78	6.082

Kaynak: WÜKM

ABD’de tarım ve gıda sektörlerinde faaliyet gösteren kooperatif işletmeler gerek girdi temini gerekse tarımsal ürünlerin pazarlanması ve işleminde önemli bir paya sahiptirler. Bu kooperatifler meyve, sebze ve tahıl gibi alanlarda faaliyet göstererek, çeşitli şekillerde hizmetlerde bulunmaktadır. Pazarlama kooperatifleri, üretim ve pazar malları alanında; satış kooperatifleri üreticilere ürünleri için uygun fiyat temininde; tarım girdisi sağlayan kooperatifler ise tarım girdilerinin üretimi, satışı ve dağıtımında rol oynarlar. Birçok Amerikalı çiftçi tohum, gübre ve tarımda kullanılan kimyasalları bu kooperatiflerden almaktadır. WÜKM Raporunda yer alan verilere göre 2006 yılı sonu itibariyle sektörde 2547 birim kooperatif olduğu tespit edilmiştir. Bu kooperatiflerin toplam cirolarının ise 130 milyar dolar’a yaklaştığı ve 200 binden fazla kişiye iş olanağı sağladıkları tahmin edilmektedir.

2006 yılı verilerine göre en büyük 5 tarım kooperatifine ilişkin bilgiler şu şekildedir:

Tablo 12- ABD’de En Büyük 5 Tarım Kooperatifi

Kooperatifin Unvanı	Eyalet	2004 Ciroları (Milyar \$)	Varlıkları (Milyar \$)
CHS Inc.	Minnesota	11,8	4,7
Dairy Farmers of America	Missouri	8,9	2,4
Land O’Lakes Inc.	Minnesota	7,6	3,1
GROWMARK	Illiois	2,8	0,98
Ag Processing Inc.	Nebraska	2,3	0,85

Kaynak: WÜKM

Bio-yakıt kooperatifleri ise, Amerikan ekonomisinde gelişmekte olan bio-yakıt sektörünün ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tarımsal ürün pazarlama kooperatiflerinin bir türü olarak ortaya çıkmıştır. Yenilenebilir Yakıt Birliği’nin raporuna göre Amerika’da çiftçilerin sahip oldukları kooperatifler, her ne kadar geçmiş yıllarda toplam üretimin %70-80’ini karşılasalar da, 2007 yılında toplam üretim kapasitesinin %15’ini gerçekleştirmişlerdir. Sektörde faaliyet gösterdiği tespit edilen 39 birim kooperatifin ise ciro toplamalarının 10 milyar dolar’a yaklaştığı ve 8 binden fazla kişiye istihdam imkânı sağladıkları tahmin edilmektedir.

Tablo 11’de toplam 290 birim kooperatifin olduğu belirtilen market kooperatifçiliği sektöründe 1970’lerin başında bir canlanma yaşanmış ve 1850’lerden bu yana tüketicilerin sahipleri oldukları gıda marketlerinin sayısı 1980’lerde 3000’lere gelerek ülke çapında en geniş sayıya ulaşmıştır. Fakat 1990’lardan sonra değişen sosyal ve politik durumlar nedeniyle sektörde faaliyet gösteren kooperatif sayısında ciddi bir düşüş olmuş ve güçlü kooperatif sayısı da azalmıştır. 2000’lerin ortasında ise gıda kooperatifleri artan tüketici ihtiyaçlarını karşılamada bir kez daha güçlüğe düşmüşlerdir.

2007 yılı verilerine göre sektörde faaliyet gösteren tüm kooperatiflerin toplamda 2 milyar dolar’ı aşkın ciroları olduğu ve 15 bini aşkın istihdam sağladıkları tahmin edilmektedir.

Perakende gıda kooperatifleriyle tüketicilerin ilgilenmeleri özellikle sosyal, politik ve ekonomik çalkantı dönemlerinde daha fazla olmuştur. Her ne kadar ikinci plandaki ihtiyaçlar değişse de kooperatif ortaklarının kalite, fiyat ve seçim avantajı talepleri süreklilik arz etmektedir. Bu nedenle

ekonomik güçlüklerin yaşandığı dönemlerde tüketicilerin perakende gıda kaynaklarını kontrol etme ve sahip olma istekleri, gıda güvenliği ve etik bir toplum talepleri kooperatifçiliği de geliştirmiştir. Ortakların kooperatifte paylaşımının azalması, iyi yönetimin olmaması, sermaye yetersizliği, sektördeki güçlü rekabetçi ortam, gıda perakendeciliğinde gittikçe artan bir yoğunluğun yaşanması ve kooperatifçilik ruhunun kaybolması 1990'larda söz konusu sektörde baskın olan kooperatiflerin etkinliğinin azalmasına ve önceki dönemlere göre başarısız bir seviyeye gelmelerine neden olmuştur. WÜKM Raporunda yer alan verilere göre 2007 mali yılı sonu itibariyle sektörde faaliyet gösterdiği tespit edilen 290 kooperatifin toplamda 2,1 milyar dolar'a yaklaşan bir ciroya sahip oldukları ve 15 binden fazla istihdam imkânı sağladıkları tahmin edilmektedir.

El sanatları sektöründeki kooperatifler ise sanatkârlar ve esnaf tarafından imal edilen ürünlerin maksimum satış geliriyle pazarlanması amacıyla hizmet etmektedir. Ayrıca bu kooperatifler aracılığıyla ortakların faaliyetlerini yürütmek için ihtiyaç duydukları malzeme, sergi, stüdyo gibi değişik gereçleri de uygun maliyetlerle karşılanmaktadır. Sektörde faaliyet gösterdiği tespit edilen 305 kooperatifin 2007 mali yılı sonu rakamları dikkate alındığında toplamda 273 milyar dolar'a yaklaşan bir satış geliriye ulaştıkları ve yaklaşık 4000 kişiye istihdam sağladıkları tahmin edilmektedir.

Tablo 11'de diğer (Perakende ve Hizmet Koop.) olarak gösterilen sektörde ise işçi ve temin kooperatiflerinin karışımı bir yapıya sahip olan kooperatifler faaliyet göstermektedir. Bu başlık kapsamına; yetişkin tiyatrosu, sınai mühendislik, kitap dükkânları, kahve dükkânları, pastaneler ve diğer küçük perakende işleriyle uğraşan kooperatifler dahil edilmiştir. Bu tabloda sektörde faaliyet gösteren 125 kooperatifin 2007 mali yılı sonu itibariyle elde edilen bilgilerine yer verilmiştir. Her bir kooperatifin kendine özgü yapısı nedeniyle tüm sektör çapında bir tahmin yapılması mümkün olmamıştır.

5.2.1.4. Altyapı Hizmetleri

Altyapı sektöründeki kooperatifler elektrik, telefon ve su hizmetlerine yönelmişlerdir. 2006 yılı verilerine göre ülke genelinde 4525 birim kooperatif olduğu tespit edilmiş ve bunlardan 1970 kooperatifin sağladığı verilerle **Tablo 13'**te genel durum gösterilmiştir.

Tablo 13- ABD’de Altyapı Sektörünün Alt Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Kooperatifler

Ekonomik Sektör	Toplam Koop.	R. Koop.	İşletmeler (Bin)	Varlıklar (Milyon \$)	Ciro (Milyon \$)	İstihdam (Bin)	Ortak (Bin)
Su	3.350	923	3.350	2.240	603	0,415	2.066
-Kooperatifler & Ortaklıklar	2.228	567	2.228	1.401	350	0,395	1.753
-Birlikler	1.122	355	1.122	839	253	0,021	312
Kırsal Elektrik	920	889	2.052	111.786	34.275	67,37	16.652
-Üretim ve Nakil	66	66	198	42.490	2.246	11,16	854
-Dağıtım	854	823	1.854	69.296	32.029	55,21	15.798
Kırsal Telefon	255	158	255	5.116	1.520,84	12,61	964
TOPLAM	4.525	1.970	5.657	119.142	36.399	80,37	19.682

Kaynak: WÜKM

Kırsal elektrik kooperatifleri tüketicilerin sahip oldukları işletmeler olup, güvenilir ve uygun fiyatla elektrik temin ederek doğrudan tüketicilere dağıtma amacıyla faaliyet göstermektedirler. Bu kooperatiflerin özellikle kırsalda faaliyet göstermelerinin nedeni, özel sektördeki firmaların altyapı maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle kırsal bölgelere yatırım yapamamasıdır. Bu nedenle kooperatifler aracılığıyla çiftçilere, ailelerine ve kırsal işletmelere elektrik sağlanmaktadır.

1929 ‘da yaşanan “Büyük Buhan”dan sonra 1933 yılında ABD Başkanı Franklin Roosevelt tarafından yayınlanan “New Deal” sayesinde 1939’a kadar 288 bin eve hizmet veren 417 kırsal elektrik kooperatifi kurulması sağlanmıştır.

1973 yılında yaşanan petrol ambargosu nedeniyle ulusal enerji politikası nükleer enerji üretilmesini teşvik etmiş ve kooperatiflerin birçoğu da elektrik üretiminde bu politikayı takip etmişlerdir. Yıllardır özellikle kırsal kesimin enerji ihtiyacını karşılayan kooperatifler, üretimde nükleer enerji politikasından doğal enerji politikasına geçilmesi, nükleer santrallerde kazalar yaşanması ihtimali ve nükleer karşıtı eylemler nedeniyle enerji üretiminde nükleer kaynaklardan vazgeçerek temiz enerji kaynaklarına yönelmişler, bazıları ise piyasadan çekilme kararı almıştır.

Günümüzde toplamda 900 MW'ı aşan bir enerji üretim kapasitesine sahip yenilenebilir enerji kooperatifleri aracılığıyla 15 milyondan fazla kooperatif ortağının enerji ihtiyacı karşılanmaktadır.

WÜKM Raporuna göre günümüzde tüm elektrik dağıtım kooperatifleri; her yıl ülkenin ihtiyacı olan toplam kilowatt/saat elektrik ihtiyacının %10'unu karşılamakta, ülke genelinde elektrik kullanıcılarının %12'sine (42 milyon) hizmet vermekte ve ulusal elektrik dağıtım hattının %42'sini elinde tutarak ülkenin yüzölçümünün %75'ini kapsayan bir kesimine (47 eyalet) hizmet sunmaktadır.

Tablo 13'te raporlanan 66 elektrik üretim ve nakil kooperatifi, ulusal nakil hattının %6'sına sahiptir. Kooperatiflerin sahip oldukları 45 üretim tesisi, ülkede toplam elektrik üretiminin yaklaşık %5'ini gerçekleştirmektedir. Her ne kadar elektrik kooperatifleri ülke çapında elektrik tedarikinde egemen bir konuma sahip olmasa da ülke çapında birçok kırsal bölgede birinci tedarikçi olarak hizmet vermektedirler. Ayrıca, kooperatifler sadece elektrik teminine odaklanmamakta, birçok ekonomik ve toplumu geliştirici faaliyetlere de katılmaktadırlar.

Sektörde faaliyet gösterdiği bilinen 920 kooperatifin ciro toplamalarının 45 milyar dolar'dan fazla olduğu ve yaklaşık 130 bin kişiye istihdam sağladıkları tahmin edilmektedir.

Kırsalda faaliyet gösteren ve telekomünikasyon hizmeti sunan kooperatifler, Amerika'nın 31 eyaletinde 1,2 milyon kişiye hizmet sunmaktadırlar. Tüketicilerin kurdukları bu işletmeler, telefon hizmetlerinin dışında internet, tv, uydu yayını gibi hizmetler vermektedir. Bu sektördeki kooperatifler ülke çapında telefon kullanıcılarının %5'ine hizmet verseler de hizmet verdikleri alan itibarıyla ülkenin %40'ından fazla bir bölümüne hizmet götürmektedirler. Sektörde faaliyet gösteren tüm kooperatifler değerlendirildiğinde toplam cirolarının 3,9 milyar dolar'a ulaştığı ve 23 binden fazla kişiye istihdam sağladığı tahmin edilmektedir.

2006 yılı verilerine göre Amerika'da iletişim sektöründe faaliyet gösteren en büyük beş kooperatif şunlardır:

Tablo 14- 2006 Yılı Raporuna Göre ABD’de En Büyük 5 İletişim Kooperatifi

Kooperatifin Unvanı	Eyalet	2005 Ciro su (Milyon \$)
Horry Telephone Cooperative	South Carolina	68,7
Pioneer Telephone Cooperative	Oklahoma	63,3
Farmers Telephone Cooperative	South Carolina	59,6
Matanuska Telephone Association	Alaska	56,6
SRT Communications	North Dakota	32,8

Kaynak: WÜKM

Kooperatiflerin kırsal bölgelerde yürüttükleri bir başka faaliyet alanı ise su sektörüdür. Sağlıklı, güvenilir ve kesintisiz bir su hizmetini uygun fiyata mal edebilmek amacıyla tüketicilerin kurdukları bu kooperatifler içme suyu, yangın söndürmede kullanılacak su ve sulama için gerekli suyu tedarik etmektedirler. Ayrıca, kirli sulara yönelik arıtma hizmetlerini de yürütmektedirler. Bu kooperatifler daha çok belediyenin su hizmeti götüremediği şehir dışında yer alan bölgelerde ve kırsal alanlarda faaldirler. Bu nedenle uzun yıllar hükümet tarafından desteklenmişlerdir.

Sektörde faaliyet gösterdiği tespit edilen 3350 kooperatifin toplam ciro sunun 2,6 milyar dolar’a yaklaştığı ve 11 binden fazla kişiye iş olanağı sağladıkları tahmin edilmektedir.

5.2.1.5. Konut Kooperatifleri¹⁸

ABD’de her gelir düzeyinden 1,2 milyon aileyi (3 milyondan fazla kişiyi) ilgilendiren 7.500 kadar konut kooperatifi bulunmaktadır. Bu kooperatifler; Miami, New York, Chicago, Washington, Minneapolis ve Detroit gibi nüfusun kalabalık olduğu kentsel bölgelerde yoğun olarak bulunmaktadır. Bu kooperatiflerde her bir ortağın bir konutla bağlantısı ve bir oy hakkı bulunmaktadır. Ortaklar her ay kendilerine düşen miktarda kooperatife konut kredisi (mortgage) ödemeleri, sigorta, yönetim, işletim, dağıtım, kullanım giderleri ile mülkiyet vergilerini kapsayan bir yönetim gideri ödemektedirler.

¹⁸ Bu bölüm, ABD Milli Kooperatifçilik Kurumu’nun Milli Kooperatifçilik Ayı Planlama Komitesi tarafından 2006 Ekim ayında yayımlanan, “ABD’de Kooperatifçilik” konulu çalışmada (National Cooperative Business Association, Cooperative Business In the United States, 2006 October) yer alan bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Konut kooperatiflerinin yıllık toplam ciroları 34 milyar USD dolayındadır. Bu kuruluşların yaklaşık 500 bin ortağı bulunmaktadır.

Tablo 15- ABD’de Konut Kooperatiflerinin Ekonomik Etkinlikleri

Kooperatif sayısı	7.500
Toplam ortak sayısı	3.000.000
Toplam istihdam sayısı	7.000
Toplam ücret tutarı (Milyon \$)	3,1
Toplam bütçesi (Milyar \$)	11,8
Başlıca mülk iyileştirme ve geliştirmeleri (Milyar \$)	1,2

Kaynak: WÜKM

Tablo 16- ABD’de En Büyük 5 Konut Kooperatifi

Kooperatifin Unvanı	Eyalet	Birimler	Varlıklar (Milyar \$)
Co-op City	New York	15.372	3,3
Rossmoor Leisure World at Seal Beach	California	6.422	1,4
Rossmoor Leisure World at Laguna Woods	California	6.139	1,3
Rochdale Village	New York	5.860	1,3
Concourse Village	New York	3.714	0,810

Kaynak: WÜKM

6. SONUÇ

Kooperatifçilik sektörü ile ilgili olarak yapılan açıklamalar, istatistikî değerlendirmeler ve örnek ülke uygulamaları ışığında; kooperatiflerin gerek yarattıkları istihdam gerekse ekonomik etkinlikleri ile gelişmiş ekonomilerde önemli yer tuttukları görülmektedir.

“Üçüncü Sektör” olarak da nitelendirilen kooperatiflerin, topluma ve çevreye saygılı, sürdürülebilir bir işletme anlayışına sahip olmaları ve gelir dağılımında adaletin sağlanmasına olan katkılarıyla diğer işletme türlerinden ayrılmaktadırlar. Bu nedenle, piyasa ekonomisinin hâkim olduğu pek çok ülkede, kooperatiflerin gelişmesini destekleyen ve teşvik eden yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır.

Kooperatifler ve kooperatifçiliğin ulaştığı etkinliğin düzeyi, 2008 yılında ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkileyen ekonomik krizle bir kez daha görülmüştür. Zira son küresel ekonomik krizin olumsuz etkileri, sermaye şirketlerine oranla kooperatiflerde çok daha az hissedilmiş ve kriz ortamına rağmen kooperatifler faaliyetlerine ara vermeden devam etmişlerdir.

Bu noktada; Bakanlığımız koordinasyonunda, kamu kurumları ile sektör temsilcilerinin katkılarıyla hazırlanan ve Türk kooperatifçiliğinin geleceğine ilişkin yol haritasını çizen “Türkiye Kooperatifçilik Strateji ve Eylem Planı” ülke kooperatifçilik sektörünün dünyadaki son gelişmelere paralel bir biçimde değişim ve dönüşümünü sağlayacaktır¹⁹.

Bakanlığımız tarafından İngilizce çevirisi yapılan Strateji Belgesi; BM, ILO ve ICA gibi uluslararası kuruluşlarla paylaşılarak tüm dünya kooperatifçiliğinin hizmetine sunulmuştur. ICA tarafından hazırlanan “Kooperatifçilik On Yılı Planı” kapsamında öngörülen hedefleri kapsayan ve geliştiren bir niteliğe sahip “Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi”nin uygulamaya konulmasıyla birlikte Türk kooperatifleri, dünya örneklerinde de görüldüğü gibi daha güçlü, daha güvenilir ve daha verimli şekilde faaliyet gösteren girişimler seviyesine ulaşacaktır.

¹⁹ “Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı” 17/10/2012 tarih ve 28444 sayılı Mükerrer Resmi Gazete’de yer alan 31/07/2012 tarih ve 2012/14 sayılı yüksek Planlama Kurulu Kararı eki halinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

===== NOT =====

[illegible]

===== NOT =====

[illegible]

===== NOT =====

[illegible]

===== NOT =====

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

===== NOT =====

[illegible]

===== NOT =====

[illegible]